№ 267 ՈՒՐԲԱԹ, 30 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ

1912

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 30 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ № 267

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1913 Թ. ՀԱՄԱՐ

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., 5 ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 2 ամսվանը 2 ր.: Դեկտեմբերի 1-ից մինչև յունվարի 1-ը 85 կոպ.:

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ:

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով:

ՊՐԷՄԻԱՆԵՐ

«Մշակի» տարեկան այն բաժանորդները, որոնք 1913 թ. համար (սկսած յունվարի 1-ից) միանուագ կամ մաս-մաս վճարած կլինեն 10 րուբլի բաժանորդավճարը, կը ստանան ՁՐԻԱԲԱՐ հետևեալ 2 գրքերը.

1) „Մշակ“ եւ հայ կին“, որի մէջ ամփոփված են 1872 թւականից մինչև 1891 թ. «Մշակի» մէջ լոյս տեսած առաջնորդողները, յօդուածները և բանաստեղծութիւնները, որոնք նուիրված են կանանց հարցին ընդհանրապէս և հայ կնոջ առաջխաղացման գործին մասնաւորապէս: Գիրքը բաղկացած է 7+294 մեծադիր էջից, տպված լաւ թղթի վրա, Գր. Արծրունու մեծադիր գրաւիր պատկերով և մօզայիկ-նկար շապկով—հայ կնոջ էմբլեմային պատկերով:

2) „Մշակի“ քառասնամեակ“ Լ. Դանիէլեանի կազմած, 1872—1912 թ.թ., 132 էջ, տպված լաւ թղթի վրա: Գրքի մէջ ամփոփված են՝ Գր. Արծրունու, Անդր. Արծրունու, Րաֆֆիի, Գ. Սունդուկեանի, Ա. Արփիարեանի, Ց. Տէր-Մարկոսեանի, Ալ. Քալանթարի և Հ. Առաքելեանի պատկերները:

«Մշակի» ոչ-բաժանորդների համար առաջին գիրքն արժէ 1 րուբլի, իսկ երկրորդ գիրքը՝ 50 կոպ.: Ծանապարհածախսը՝ 15—20 կոպ. գրքի վրա:

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“. Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

„ՄՇԱԿԻ“ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՑ

Ի նկատի ունենալով, որ ուշ բաժանորդագրվելու պատճառով ստեղծվում են մի շարք տեխնիքական անյարմարութիւններ, որոնք զրկում են խմբագրութեան գրասենեակը հնարաւորութիւնից յունվարի 1-ից կանոնաւորապէս թերթն ուղարկել բաժանորդներին, ուստի խնդրվում է բաժանորդ գրվել ցանկացողներին վաղօրօք դիմել՝ գրելով հասցէները պարզ և ճշգրիտ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԱՐՕՐ“

ԱՄՍԱԳՐԻ № 9—10-ը հետևեալ բովանդակութեամբ

1) ՄԵՆԱՒՈՐ ԼԱՊՏԵՐԸ		Մ. Արազեանի
2) ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ (պատմուածք արաբական կեանքից)		Միք. Նաթանեանի
3) ՆՈՒԷՐ ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ		Գ. Դոդոխեանի
4) ԲԱՒՏ, Պոտապենկօյի	Թարգմ.	Պօղ. Զաքարեանի
5) *** (բանաստ.) Շարլ. Բօդլէրի	փոխադր.	Ս. Ցովհաննիսեանի
6) ՄԵԾ ՍԻՐՏԸ, Վ. Նէմիրովիչ-Դանչենկօյի	Թարգմ.	Ս. Դ.-ւթեանի
7) ՀԷՆԵՄԱՆԵԻ ԵՐԳԵՐԻՑ (բանաստ.)		Միս. Պետրոսեանի
8) ՄԱԳԴԱ, դրամա 5 գործ.		Լեոն Մանուէլեանի
9) ԵՐԱՆԻ՜ ՆՐԱՆ (բանաստ.)		Լեոն Գրիգորեանի
10) ԵՐԳԵՐ (բանաստ.) Մետերլինկի	Թարգմ.	Գ. Բաբուրեանի
11) *** (բանաստ.) Պուշկինի	»	Աղ. Եփրիկեանի
12) ԽԱՂԱՂԱՍԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ԳԻՐՔ, Արթ. Միւլլէրի,	Թարգմ.	Իս. Յարութիւնեանի
13) ԱՂԲԻՒՐ (բանաստ.)		Ստ. Րօֆֆօրի
14) ԳԱԲՐ. Ք. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆԻ ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ		
15) ԱՇՆԱՆ ՄԵՂԵԴԻՆ (բանաստ.)		Մ. Բէջանեանի
16) ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ ՀՆԱԳՈՅՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱ		Շ. Ա. Վառմի
17) *** (բանաստ.) Հ. Հէյնէից	Թարգմ.	Դ. Նորեկի
18) «ՀԱՅ» ԲԱՌԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻ ՓՈՐՁ		Դ. Անանունի
19) ԾԱՆՐ ԵՐԱԶ (ակնարկ Լ. Քալանթարի պիէսի մասին)	բժ.	Բ. Սղասարեանի
20) ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ		Շաւարշի
21) ՑԱՒԻԵԼՈՒԱԾ. Պատմութիւն հայոց կամ Հայաստան		Հ. Առաքելեանի

2—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Աւագների Խորհուրդը խնդրում է պ. պ. անդամներին և թեկնածուներին շտապել վերանորոգել իրանց տոմսակները 1913 թ. համար: Վերանորոգման վերջնական ժամանակամիջոց նշանակված է դեկտեմբերի 14-ը: Ժամանակին չը վերանորոգողները տուգանք են վճարում 8 րուբլի (§ 15 ժող. կան.): Գրասենեակը բաց է ամէն օր երեկ. ժամը 8—10-ը: (1, 6, 11, 14) առ. 878. 5—1

Բեռլինի համալսարանի

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱՒՏԻ և սրտի: Բժշկութիւն նաև տուբերկուլինով, ՐԱԴԻՈՒ պրէպարատներով և էլեքտրականութեամբ:

Ընդունելութիւնը ամէն օր, ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ առաւօտեան ժամը 9—12-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը: Սօլոլակ, Բէհբութեան փող. № 23 (անկիւն Գանովսկայա): Հեռախօս 7—92.

(ա.օ.) առ. 699. 160—58

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

28 նոյեմբերի

Կօպէնհագէն.— Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորովնան և Մեծ Իշխանուհի Կսենիա Ալէքսանդրովնան մեկնեցին Ռուսաստան:

—

Բուխարէստ.—Թագաւորական պալատում մեծ հանդէսով յանձնվեց ռուսական ֆելդմարշալութեան դրօշը Կարլ թագաւորին Մեծ Իշխան Նիկոլայ Միխայլովիչի ձեռքով: Ցետոյ Պլեւնայի անձնատուր լինելու տարեդարձի առիթով կատարվեց մաղթանք թագաւորի, Մեծ Իշխանի, պրինցների, բարձրաստիճան պալատականների ներկայութեամբ: Մաղթանքից յետոյ թագաւորը և Մեծ Իշխանը ներկայ եղան զօրահանդէսին:

—

Վիէննա.— «Ֆրեմդէնբլատը» վկայում է, որ Աւստրիան հաստատապէս ընթանում է Բերխտոլդի ճառերում ընդգծված քաղաքականութեամբ ու նախապատուաստւմով բալկանեան պետութիւնների՝ առանձնապէս Սերբիայի վերաբերութեամբ, չը նայած փոխադարձութեան բացակայութեան, և հաւատում է, որ առաջիկայ կոնֆերենցիային մեծ պետութիւնները կաջակցեն Աւստրո-Ունգարիայի խաղաղ ձգտումներին:

Եկաւ բուլղարական ազգային ժողովի նախագահ Դանեւը և ընդունվեց կոմս Բերխտոլդից:

Կայսրի նախագահութեամբ կայացաւ մինիստրների խորհրդի խորհրդակցութիւնը, ուր ներկայ էին արքեդուքս Ֆրանց Ֆերդինանդը, արտաքին գործերի մինիստր Բերխտոլդը, ֆինանսների ընդհանուր մինիստր Բիլինսկին, աւստրիական մինիստր-նախ. Շտիւրկը, պետական պաշտպանութեան մինիստր Գէօրգին, ֆինանսների մինիստր Զալեսկին. «Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրէսէի» ասելով՝ այդ նիստը չը պէտք է բացատրել արտաքին քաղաքականութեան յուզիչ բոպէով. խորհրդակցութեան նպատակն էր կայսրին ծանօթացնել ներկայ ճգնաժամից բղխող հարցերի հետ: Ընդհանուր խորհրդակցութիւնը փոխարինում է իւրաքանչիւր մինիստրին առանձին ունկնդրութեան ընդունելուն: Մամուլի կարծիքով՝ արտաքին կացութեան մէջ փոփոխութիւն չը կայ:

—

Հռոմ.— Պատգամաւոր Բարցիլայը հարցապնդում ուղղեց արտաքին գործերի մինիստրին, թէ վաղուց է լռվին վերահաստատել եռապետեան դաշնակցութեան պայմանագիրը:

Քաղաքական և պարլամենտական շրջաններում հաւատացնում են, որ այն ենթադրութիւնը, թէ իբր Իտալիան շատ դիւրութեամբ կը նետվի պատերազմի մէջ եռապետեան դաշնակցութեան վերահաստատման պատճառով, սխալ է. եթէ ամբողջ երկիրը պատերազմի դէմ է, ուրեմն Իտալիայի համար պատերազմ չէ կարող լինել:

—

Աթէնք.—Հելլէնների թագուհին եկաւ Սալոնիկ:

—

Պետերբուրգ.—Ներքին գործերի մինիստրն արգելեց ստանալ Ռուսաստանում գերմանական «Սիմպլիցիսիմուս» թերթը:

—

Մադրիդ.— Նախագծված երկրորդ նաւատորմը բաղկանալու է երեք զրահանաւերից, երկու յածանաւից, երեք ստորջրեայ նաւերից և 9 հականականաւից:

—

Նիւ-Եորկ.—Դովրում կալանաւորվեցին 3 հոգի, որոնք մահվան սպառնալիքով նախագահ Ուիլսոնից պահանջել էին 5000 դոլլար:

—

Պեկինից հեռագրում են, որ Եապոնիայում գտնվող Սունխատսէնը ուղարկել է Իւանշիկայ-ին հեռագիր, թէ անհրաժեշտ է սպառազինել դիմադրութիւն ցոյց տալ Ռուսաստանի յաւակնութիւններին, որ գրաւել է Մոնղոլիան: Դօքտորի կարծիքով, բոպէն այժմ նպաստաւոր է չին-եապոնական դաշնակցութիւն կնքելու համար:

ԻՆՉ ՔԱՇԵԼ ԱՆԵԼ

III *)

Դժբաղդաբար Ռուսաստանի առաջխաղացման դէպի Մերձաւոր Արևելք խոչընդոտ են եղել եւրոպական մեծ պետութիւնները, որոնք իրանց քաղաքական ու տնտեսական շահերի տեսակէտից ձգտել են պահպանել Թիւրքիան, անտես առնելով նրա քրիստոնեայ ժողովուրդների արդար պահանջները: Խոստովանելով հանդերձ «հիւանդ մարդու» կատարեալ ապիկարութիւնը վերանորոգվելու գործում, եւրոպական դիպլոմատները, այնուամենայնիւ, անհրաժեշտ են համարել այդ օսմանեան կառավարութեան գոյութիւնը և հէնց որ տեսել են, որ նրա գլխին շողշողում է ռուսական սուրը՝ օրհասական հարուած հասցնելու համար, իսկոյն վրա են հասել, բռնել յաղթողի բազուկը և փրկել անդամալուծին:

Երբ, 35 տարի առաջ, ռուսաց յաղթական զօրքը հասաւ մի կողմից Էրզրում, իսկ միւս կողմից՝ Սան-Ստեֆանօ, իսկոյն Բիկոնսֆիլդները լարեցին իրանց բոլոր խորագիտութիւնը և դաւերը, որպէսզի Ռուսաստանը չօգտվի իր յաղթութեան պտուղներից: Այժմ էլ, երբ չորս բալկանեան կրիշճ ապետութիւնները մահացու հարուած են հասցրել իրանց նախկին նեղիչին և իրանց եղբայրակից մակեդոնացիների հարստահարչին, և մազից է կախված սուլթանի կառավարութեան գոյութիւնը, Աւստրո-Ունգարիան է քունը կորցրել և օր ու գիշեր հնարներ է նիւթում՝ փրկելու համար իր շահերին ձեռնտու համարված «հիւանդ մարդու» կալուածները: Չը նայած որ բոլորը համոզված են, որ արդարութիւնը փոքրիկ Սերբիայի կողմն է և Աւստրիայի պաշտպանութիւնը Թիւրքիային՝ չէզոքութեան խախտումն է, բայց և այնպէս գերմանացիների (Աւստրիայի սլաւոնները դէմ են այդ քաղաքականութեան) հարայ-հրոցներն ու զէնքի շաչիւն շառաչիւնը Վիէննայում ու Բեռլինում վախեցնում են եւրոպական մակաբոյծ խոշոր բուրժուազիան միջազգային բարդութիւններով, և այդ երկիւղը ազդում է նաև դիպլոմատների վրա, որոնք սկսում են «գիջողութիւնների» մասին ճառել:

Բոլորը լաւ գիտեն, որ սուլթանական կամարիլիայով, հարեմական կարգերով, շէյխ-ուլ-իսլամի ֆեթվաներով և ուլեմների ցուցումներով, ինչպէս և գինուորականների դաւադրութիւններով ու փչացած պաշտօնեաների կեղեքումներով չէ կարելի մի երկիր այնպէս կառավարել, որ նա դուրս գայ իր յարաճուն քայքայման վիճակից: Բոլորը գիտեն, որ Թիւրքիայի խոստումները միշտ եղել են արևելեան նենգամիտ ձգձգումներ, բայց և այնպէս եւրոպական դիպլոմատները ամէն ջանք գործ են դնում պահպանելու եւրոպական կապիտալիզմի շահագործման այդ սուբստրատը, իբրև մի նեխված դիակ պարարտ որդերի համար:

Բոլորը հասկանում են, որ Թիւրքիան ինքն իր սեփական ոյժերով անկարող է վերածնութեան ուղի հարթել և զուր տեղը իր արիւնոտ ճիրաններում մեռցնում է այն և այս ազգերին, որոնք իրանց ամբողջ անցեալով, իրանց ամբողջ աշխարհահայեցողութեամբ ու ձգտումներով տարբեր տիպի են պատկանում. այդ ազգերի համար նոյն իսկ «բարենորոգումներ» են» ծրագրվում... Սակայն ոչ Մակեդոնիան և ոչ Հայաստանը տեսան այդ «բարենորոգումները», և այդ բանում Աբդիւլ-Համիդի ռեժիմը ոչնչով չէր տարբերվում իրան յաջորդող «յեղափոխական» ռեժիմից: Ամէն անգամ, երբ ռեֆորմներով «զալեհ են տարել» բայաները, օսմանեան կառավարութիւնը գտել է գործակիցներ՝ խեղդելու համար հարցը արեան ճապաղիների մէջ. Լիբանանում ֆանատիկոս դրուզները, Մակեդոնիայում վայրենի արնաուտները, Հայաստանում արիւնուշտ քիւրդերը շարժվել են, երբ հրաման են ստացել Ելդըզից, և հրով ու սրով «դաս են տուել» գեաւուրներին:

Բոլորը յիշում են, որ միայն բռնի ոյժով Լիբանանը ստացաւ ռեֆորմներ և եթէ չը լինէր Նապոլէոն կայսրի կտրուկ քաղաքականութիւնը 60-ական թւականներին, Թիւրքիայի և այդ փոքրիկ մասի բայաների դրութիւնը ոչնչով չէր տարբերվի հայերի և մակեդոնացիների ներկայ դրութիւնից: Այդ կտրուկ ճանապարհը սախված եղան բռնել և բալկանեան փոքրիկ տէրութիւնները, երբ վճռեցին վերջ դնել Մակեդոնիայի հայրենակիցների տանջանքներին:

Հետևաբար՝ յոյս դնել որ ինքը Թիւրքիան կիրագործի որևէ բարենորոգում առանց ճնշման, միամտութիւն է: Արդ՝ ո՞վ պէտք է ստիպի, որ Թիւրքիան կատարի իր խոստումները Թիւրքահայերի նկատմամբ: Եթէ Թիւրքիան թողնվէր իր սեփական ոյժերին, նրա քայքայումը պէտք է առաջ բերէր օսմանեան երկիրների մաս-մաս բաժանումը: Բնականաբար Հայաստանը կը միացվէր Անդրկովկասին և հայկական հարցը կը ստանար իր լուծումը. Էրզրումի, Մուշի և Վանի հայերը բաղդակից կը դառնային Երևանի նահանգի հայութեան: Սակայն, ինչպէս մենք տեսանք, եւրոպական դիպլոմատիան արհեստական միջոցներով պահպանել է և պահպանում է «հիւանդ մարդուն», ուստի յոյս դնել, որ այժմ հայկական հարցը կը լուծվի վերև յիշված ձևով, հիմք չունենք: Եթէ Ռուսաստանը միջազգային բարդութիւններից խուսափելով սուրը չէ հանում պատենից՝ ցեղակից և հաւատակից Սերբիայի արդար պահանջներին զօրավիգ լինելու, մի՞թէ նա յանձն կառնի պաշտպանել Հայաստանի բարենորոգման հարցը, հակառակ միւս մեծ պետութիւնների ցանկութեան:

Այդպէս առա քննելով ըէալ հանգամանքները՝ մենք կը տեսնենք, որ դարձեալ մնում է դիպլոմատիական ճանապարհը. սպասելու է եւրոպական վեհաժողովի որոշման... Սակայն ո՞րն է այն ոյժը, որ պէտք է ստիպի եւրոպական դիպլոմատներին զբաղվել մի արիւնաքամ ժողովրդի հարցով: Միակ ապաւէնը հասարակական կարծիքի բուռն համակրանքն է, որ չէ կարող չազդել նաև դիպլոմատների վրա: Եթէ նոյն իսկ Ռուսաստանի պահպանողականները այժմ փոխել են իրանց վերաբերմունքը դէպի հայերը և վշտակցութիւն են ցոյց տալիս Թիւրքահայերին, ինչո՞ւ չը սպասել, որ զգայուն եւրոպական հասարակական կարծիքը, որը մի անգամ ցնցվեց 300,000 զոհերի նկարագրութիւնների սոսկումից, այժմ սառնասրտութեամբ կը նայի, եթէ մամուլի մէջ, միտինգներում, հրապարակական դասախօսութիւններով աշխատեն դարձնել նրա ուշադրութիւնը մի դժբաղդ ժողովրդի անելանելի դրութեան վրա:

Լիբանանի ռեֆորմները չը շօշափեցին Թիւրքիայի անջատման հարցը. հետևաբար Հայաստանի բարենորոգումների խնդիրը կարող է դրվել, և Թիւրքիան չը պէտք է այդ համարի բաժանման հարց, քանի որ ինքը դեռ 1895 թւականին մշակել և յայտարարել է Հայաստանում մտցվելիք ռեֆորմները... Այդ հիման վրա՝ Թիւրքահայոց պատրիարքը, իբրև ազգապետ, իրաւունք ունի և պարտաւոր է յիշեցնել ռեֆորմների հարցը թէ իր կառավարութեան և թէ եւրոպական շրջաններին:

Եթէ ռուսահայերը, իբրև հայ ազգի ուժեղագոյն մի մասը, ունեն կատարելիք լուրջ դեր թէ ռուս հասարակութեան և թէ կառավարութեան առաջ, հրաւիրելով գութ և ուշադրութիւն դէպի սահմանի միւս կողմում տառապող եղբայրները, մի՞թէ բարոյական պարտականութիւն չը պիտի համարեն Հնդկաստանի, Եգիպտոսի, Բուլղարիայի գաղութները, ինչպէս և եւրոպական զանազան մասերում ցիր ու ցան վտարանդի հայերը, կազմակերպված դիմումներ անել իրանց կառավարութիւններին, ինչո՞ւ չը պէտք է աշխատեն ամէն կերպ գրաւել հասարակական կարծիքը իրանց թշուառ եղբայրների դատի վրա: Հետևաբար արտասահմանի հայութիւնը պէտք է կազմակերպի մի յատուկ մարմին, որ պէտք է ստանձնի յիշված ուղղութեամբ նպատակայարմար գործունէութիւն: Միայն ցանկալի է, որ մի գործնական սկզբունք չը մոռացվէր. այդ այն է, որ վեհաժողովը իր որոշումները Թիւրքահայերի վերաբերմամբ յանձնէր իրագործելու այն պետութեան, որը ամենից շատ յարմարութիւն ունի և ամենից շատ է հետաքրքրված այդ հարցի նպաստաւոր լուծմամբ: Այդ պետութիւնը Ռուսաստանն է: Այդպէս կը կրկնվի հին պատմութիւնը...

---

*) Տես «Մշակ» №№ 260, 263: Վերջին յօդուածի երրորդ սիւնակում «անհատներին» պէտք է լինի անճարներին, իսկ «ծառայում» խօսքի տեղ՝ հաւատում:

Ուրեմն ինչ քայլ անել։

Պէտք է ներկայ պայմանական րոպէում մի մեծ հարցի առջև մոռանանք մեր ներքին մանր կուսակցական երկպառակութիւնները, հին հաշիւները, քէնն ու ոխը և աշխատենք կազմակերպել թէ Ռուսաստանում և թէ Եւրոպայում յատուկ մարմիններ կարող ոյժերից, որո՛ք պէտք է գործ դնեն բոլոր հնարաւոր ջանքերը այս անգամ Թիւրքահայերի դատի դրական լուծումն ձեռք բերելու համար։ Եւ եւրոպական վեհաժողովի վերաբերմունքը կը լինի ուղիղ յարաբերական մեր ցոյց տուած գործունէութեան ոյժին, մեր եռանդին։

Արկախ

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

28 նոյեմբերի

Կ. Պոլիս.—Օսմանեան լիազօրները մեկնեցին այսօր «Ռումինիա» շոգենաւով։ Վերջին րոպէին Նաբի-բէյին փոխարինեց իբրև ծովային մինիստր Սալիհ փաշան։

—

Բուդապեշտ.—Կոնստանցայում թիւրք լիազօրները բաժանվեցին. Օսման-Նիազին մեկնեց Բերլին, միւսները դիմեցին Լոնդոն 17 թղթակիցների ուղեկցութեամբ, մեծ մասը անգլիացի։ Միևնոյն գնացքով գնացող Տուրղութ-Շէվքէթ-փաշան կանգ առաւ Բուխարէստում։ Շոգենաւում պատգամաւորները խուսափեցին խնտերվիւ ցանկացողներից։ Գնացքի մէջ Պետ. Հեռ. Գործ. թղթակցին աջողվեց խօսել գլխաւոր-լիազոր Րէշիդ-փաշայի հետ, որ յոյս ունի, թէ խաղաղ բանակցութիւնները երեք սլաւոնական պետութիւնների հետ կաւարտվեն Ծննդեան տօները։ Ցունաստանի վերաբերմամբ Րէշիդ-փաշան կարծում է, որ նա պէտք է սկզբում ստորագրէ զինադադարը, իսկ յետոյ մասնակցէ խաղաղ բանակցութիւններին։

—

Լոնդոն.—Գրէյը համայնքների պալատում, տալով հակիրճ բացատրութիւն քաղաքական դրութեան մասին, յայտնեց՝ թէ բանակցութիւնները Լոնդոնում կը սկսվեն՝ հէնց որ դեսպանները հրահանգներ ստանան։

—

Լոնդոն.—Համայնքների պալատում Գրէյը առաջիկայ կոնֆերէնցիայի նկատմամբ մատնանշեց, որ բրիտանական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք կառնէ ապահովելու բանակցութիւնները վարելու կանոնաւոր ընթացքը։ Դեսպանների խորհրդակցութիւնը պաշտօնական և պարտադիր չի լինի։ Բանակցութիւնների նպատակն է՝ մերձեցնել մեծ պետութիւններին հասունացած հարցերի քննութեան մէջ։ Թագաւորը լիազօրների տրամադրութեան տակ է դնում Սէնտ-Ջէմսի պալատը։

Ասկվիտը յայտնեց, որ բալկանեան հարցի ամեն տեսակ լուծման ժամանակ Անգլիայի առևտրական շահերը աչքաթող չեն անվի բրիտանական կառավարութիւնից. բաց դռների սկզբունքը կը գտնի պաշտպանութիւն։

—

Փարիզ.—Սերբիական դեսպանը նախաճաշ տուեց ի պատիւ եկած լիազօր Նովակովիչի և չերնոգօրական պատգամաւորների։

Պուանկարէն ընդունեց Նովակովիչին։ Վերջինս յայտնեց, որ Պուանկարէի հետ ունեցած խօսակցութիւններից նա հաւատում է, որ Սերբիայի արդարացի պահանջները հաստատուն պաշտպանութիւն կը գտնեն եռապետեան համաձայնութեան պետութիւնների կողմից։ Դաշնակիցները չեն մշակել ընդհանուր ծրագիր լոնդոնեան վեհաժողովի համար. ամեն մինը կառաջարկէ իր ծրագիրը. համաձայնութիւն կայացնելը կասկածից դուրս է։ Կոչ չանելով Եւրոպային, Սերբիան մտադիր է ամուր պաշտպանել յաղթութեան պտուղները և պնդում է Ադրիատիկ ծովում նաւահանգիստ ստանալու վրա։ Սերբիան հաւատացած է, որ իր պահանջները արդարացի են, ուստի և չընայած Աւստրիայի սպառնալիքներին՝ թողնում է իր զօրքերը գրաւած շրջաններում։

—

Բէլգրադ.—«Սամօուպրավան» պատգամաւորների համագումարի առիթով գրում է. «Բալկանեան և օսմանեան լիազօրների խնդիրն է՝ վերականգնել խաղաղութիւնը Բալկաններում, հաստատել նոր լաւագոյն կարգ, ստեղծել բաղդաւոր առաջադէմ կեանքի դարագլուխ այն ժողովուրդների համար, որոնք դարերով ծարաւի են եղել դրան և արիւնով են ձեռք ձգել այդ իրաւունքը»։

—

Պետերբուրգից հեռագրում են, որ այդտեղի դիպլոմատիական շրջաններում ունեցած տեղեկութիւնների համաձայն, հաշտութեան բանակցութիւնները Լոնդոնում տեղի կունենան հետևեալ ծրագրով։ Պաշարված բերդերի —Եանինայի, Սկիւտարի և Ադրիանուպոլսի—անձնատուր լինելու հարցը, Եւրոպայում Թիւրքական ապագայ տիրապետութիւնների սահմանների որոշումն և, վերջապէս, պատերազմական տուգանքի և գերիների փոխանակութեան հարցը։

Ալբանիայի ճակատագրի հարցը հաշտութեան բանակցութիւնների ժամանակ չէ շօշափվելու, որովհետև այդ հարցը պէտք է լուծեն մեծ պետութիւնները։

Եռապետեան համաձայնութեան պետութիւնների կարծիքով, Ալբանիան չէ կարելի թողնել իր սեփական ոյժերին։ Ալբանիան պէտք է ստանայ աւտոնոմիա, բայց միայ սուլթանի վեհապետութեան ներքոյ և նրա վրա պէտք է հաստատվի բոլոր մեծ պետութիւնների քաղաքական և տնտեսական կոնտրոլը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

28 նոյեմբերի

Ցետինիէ.—Արքայազն Միրկօն, որ գեներալ Մարտինովիչի հետ դիտում էր չերնոգօրական դիրքերը Տարաբօշի մօտ, կէսօրվայ ժ. 2-ին Շիրօկայա լեռան բարձրութիւնից ենթարկվեց թիւրքերի հրացանաձգութեան, յետոյ ռմբակոծութեան։ Չերնոգօրցիք իրանց հերթին սկսեցին ուժեղ հրացանաձգութիւն ու ռմբակոծութիւն և ստիպեցին թիւրքերին լռել։

—

Բուդապեշտ.—Կառավարական օրգանը հերքում է այն տեղեկութիւնը իբր թէ Պրիզրէնի հիւպատոս Պրօխասկին ենթարկվեց գանակոծութեան, և յայտնում է, որ այդպիսի բան չէ եղել. միջադէպը casus belli չէ կազմում է։

—

Սօֆիա.—«Միրը» խօսում է արտասահմանեան և բոլգարական մամուլի այն տենդենցիօզ տեղեկութիւնների դէմ, որոնք ուղղված են յոյների հասցէին։ Լրագիրը գրում է. «Վիճելի հարցերը չեն վճռվում անքաղաքավարական յօդուածներով. ճիշդ նոյն կերպ՝ որևէ քաղաք գրաւելը այս կամ դաշնակցի զօրքով չէ վճռում դեռ այն հարցը, թէ ում է պատկանելու այդ քաղաքը»։

Այստեղ շարունակում են տարածել այն տենդենցիօզ լուրերը, թէ Ռուսաստանը դիմադրում է Բոլգարիային իրագործել պատերազմի հետևանքները։ Պատմում են, յենվելով պաշտօնական աղբիւրի վրա, թէ իբր Ռուսաստանը աշխատում է Ադրիանուպօլիսը թողնել թիւրքերի ձեռքում և այդ մոքով էլ ճնշում է գործ դնում Բոլգարիայի վրա։ Պատգամաւորների շրջաններում խօսում են, որ եթէ Թիւրքիան չը զիջէ Ադրիանուպօլիսը յանձնելու խնդրում, այն դէպքում պատերազմի շարունակութիւնը անխուսափելի է։ Այդ տեղեկութեան առիթով Պ. Հ. Գ. լիազօրված է յայտնելու, որ այն լուրերը, թէ իբր Ռուսաստանը դիմադրում է Բոլգարիային Ադրիանուպօլիսը գրաւելու, բղխում են ուղղակի չարամիտ աղբիւրներից և անպայման սուտ են։

«Միրը» գրում է. «Եռապետեան դաշնակցութեան վերահաստատումը ներկայ րոպէին հանդիսանում է ցոյց իբրև արգասիք բալկանեան ճգնաժամի և այն յուզմունքի, որ առաջ բերին բալկանեան պետութիւնների աջողութիւնները։ Սակայն մենք հիմք չունենք կարծելու, թէ ցոյցը իր մէջ պարունակում է բարդութիւնների վտանգ։ Բալկանեան պետութիւնները շահագրգռված են զարգանալու այն հողի վրա, որ բնաւ չէ շօշափում մեծ պետութիւնների համաշխարհային շահերը»։

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

(ԼՐԱԲԵՐԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ)

—

(Սեփական թղթակցից)

Կ. Պոլիս, 13 նոյեմբեր

◆ Այսօր Չաթալջա մեկնեցան Բ. Դրան իրաւագէտ-խորհրդականներէն Հրանտ Ասլան և Րէշիդ-բէյերը։

Ասկէ կը հետեւցուի, թէ փոխանակ զինադադարի բանակցութեանը ուղղակի հաշտութեան բանակցութեան պիտի ձեռնարկուի։

Սակայն ասոնք ամենն ալ զրոյցներ են և որոշ տեղեկութիւն մը ստանալու կարելիութիւն չկայ։ Մէկ երկու օրէն արդիւնքը յայտնի կըլլայ։

◆ Թիւրք ազգայնական կուսակցութեան բերան «Իֆհամ» թերթը հայոց մասին հետեւեալ շողոքորթիչ տողերը գրելով՝ կուզէ հայկական խնդրոյ մը ծագումը արգիլել։

«Մեր քրիստոնեայ հայրենակիցներուն հայրենասիրական զգացմունքներու վրայ տարակուսիլը մեղք է։ Արդէն օսմ. մամուլը այս մասին խիստ չափաւոր ընթացք մը հետեւեցաւ և այդ լուրերը չարտատպեց, բացի քանի մը պզտիկ լուրերէ։ Սակայն թշնամիները չեն կենար, օտար թերթերու միջոցով կաշխատին շարունակ անջատողական սերմ ցանել։ Քանի մը օրէ ի վեր բնաւ խնդրոյ առարկայ չըլլալիք հաստատակամ, հայրենասէր և եռանդուն ժողովուրդի մը զգացմունքները վիրաւորել կուզուի. այդ ժողովուրդը հայերն են։ Հայ ազգ ըսելով մեր հայրենիքին մէջ բնակողները կը հասկնանք։ Արտասահման բնակող ռուսական, բուլգար, անգլիական և ամերիկեան հպատակ հայերը օսմ. հայրենասիրական զգացումներ կրող մեր հայ հայրենակիցներուն հետ միևնոյն աստիճանին վրայ չենք կրնար ենթադրել, ու ենթադրենք իսկ, դէպքերն ու իրողութիւնները մեր ըսածը պիտի հաստատեն։ Բուլգարիա բնակող և նոյն օսմանցիութեան զգացումներին մարած հայերէն ոմանք կրնան հայկական գունդեր կազմել, Լիվըրպուլի մէջ կարգ մը հայ վաճառականներ և հոս ու հոն գտնուող կարգ մը կուսակցութիւններ կրնան բալկանեան սլաւներուն յաջողութեանց համար մաղթանքներ ընել և հայութեան ազգային շահերուն համար փրկութեան միակ միջոց նկատել Թիւրքերուն Եւրոպական Թիւրքիայէն վտարումը։ Ասիկա մեր պարտականութիւնը չէ։ Ատոնց մասին եղած տարաձայնութիւններուն ականջնիս կը գոցենք։ Ասոնք չեն կրնար ըլլալ այն հայերը, որոնց հետ սիրով կապրինք, որոնց զգացմունքները կը յարգենք և ապագայ քաղաքացիական կեանքերնուն մէջ յաջողելնին և մեր հայրենիքին ամենէն թանկագին մէկ անդամն ու տարրը ըլլալը կը մաղթենք։ Որովհետև այս մարդիկը օսմանցիութեան հետ մէկ սիրտ, մէկ հոգի եղած մեր հայ ճշմարիտ հայրենասէր եղբայրներէն զատուած, օտարացած և Թիւրիմացութեան հետեւանքով ուրիշ անօգուտ փափաքներու հետապնդող մարդեր են։ Նիւթապէս ասոնք ալ հայ ազգին կը պատկանին, սակայն անոնք հայութեան բուն շահերը չզգալով՝ իրենց ազգին տեսակ մը դաւաճանութիւն կընեն։

«Անձ մեր հայրենակիցներուն և անոնց տնտեսական ու ազգային շահերուն ամենամեծ թշնամիները ասոնք են։ Օսմանեան մամուլը և մասնաւորապէս մեր երկրին մէջ հրատարակուող հայ թերթերը կը հրաւիրենք այս ճշմարտութիւնը հրապարակել. բաց խօսինք և հասկցնենք, որ հայութեան շահը թիւրքութեան և օսմանցիութեան շահին մէջն է։ Օսմանցիութեան շահն ալ՝ հայութեան յաջող կերպով և խաղաղօրէն բարգաւաճելուն մէջ։ Քրիստոնեայ տարրերուն մէջ հայրենասիրական անկեղծ զգացումով մը օսմանեան հայրենիքին կապուած՝ հայութեան չափ օսմանեան Թագը փայլեցնող ադամանդ մը չկայ։

«Միայն մեզի կըսեն թէ՝ մեր հայրենակիցները եղող հայերուն մէջ ալ, մասնաւորապէս կրօնաւորներ և Թիւրքիոյ զանազան մասերուն մէջ գտնուող անձինք, աւելորդ վախի մը ենթարկուած կերեւին։ Պարապ տեղ կարգ մը պզտիկ զրոյցները գէշ կերպով կը մեկնեն, անկարեւոր դէպքերը կը մեծցնեն և բողոքարկու լեզուով մը պաշտօնական շրջանակներուն կը դիմեն։ Հայ թերթերէն ոմանք ալ այս կարգի հազուադէպ բողոքները հրատարակելով հանրային կարծիքը վախցնելէ ետ չեն կենար։ Կրօնաւորներուն համար ասիկա կրնայ ներելի համարուիլ, նկատելով որ անոնք ժամանակին փափկութիւնը չեն գիտեր և քաղաքական դէպքերէ կը խաբուին։ Ասոնց շատ-շատ կրնանք յանձնարարել, որ աւելորդ դիմումներ ընելէ ետ կենան. այսչափը կը բաւէ անոնց։ Այս մասին ամենամեծ ու փափուկ պարտականութիւն կը ծանրանայ հայ ժողովուրդին լուսաւորեալ դասակարգը ներկայացնող և հայութեան ներկայ ու ապագայ քաղաքական շահերը վարող երիտասարդներուն վրայ։ Խիստ սուր ակնարկ, մեծ հեռատեսութիւն, ազնիւ և հայրենասիրական բարձր զգացումներ պէտք են, որպէսզի շուարում չպատահի, «գաֆ»-եր չընուելով հայութեան և օսմանցիութեան շահերը քիչ շատ վնասելիք ծանր կացութիւն մը առաջ չգայ։ Բնաւ տարակոյս չկայ, որ մեր հայ հայրենակիցներուն մէջ հրապարակագիրներէն շատեր միշտ շրջահայեաց և խոհեմ ընթացքի մը կը հետեւին և Թիւրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան այսօրուան վիճակին հասնելուն համար ցաւ կը զգան։ Առաջ եկող և գալիք հետեւանքներուն մէջ անոնք ալ մեծ բաժին և պատասխանատուութիւն պիտի ունենան։ Ձեռք ձեռքի տալով և հայրենիքին բոլոր մասերը մեր աչքին առջև ունենալով՝ հանրային կարծիքին առաջնորդենք, որպէսզի կարելի ըլլայ մեր գոյութիւնը ամբողջութեամբ զերծ պահել, առանց օտարոտի զգացումներու։ Մէջտեղը ուրիշ զգացումներ մտցնելիք հրատարակութիւնները իրենց արմատէն փրցունենք և այս պահուս հայ, Թիւրք անխտիր նոյն անձնուիրութեամբ հայրենիքին համար թշնամի գնդակին դէմ իրենց մարմինը իբր վահան գործածող մեր հայրենասէր զինուոր զաւակները աչքէ չհեռացնենք։ Հայ և Թիւրք զինուորներուն թշնամիին դէմ այս ուխտը մեզի թող օրինակ ըլլայ։ Իղձերնիս և միտքերնիս ալ միացնենք, դէպքերը միևնոյն կերպով դատենք, մեր ապագայ երջանկութեան միևնոյն կէտին մէջ ըլլալը տեսնելով՝ նոյն հաւատքով և նոյն խինդով դէպի հոն նայինք»։

14 նոյեմբեր

◆ Այսօրուան մինիստրներու խորհուրդը շատ ուշագրաւ էր։ Խորհուրդին ներկայացաւ պահ մը Բերլինի օսմ. դեսպան Օսման Նիազի-փաշա, որ Վիէննայի և Բուքրէշի մէջ ալ դիւանագիտական բանակցութիւններ կատարելէ յետոյ Կ. Պոլիս եկած էր։

Մինիստրները խորհրդակցութեան սկսան կէսօրէն յետոյ ու շարունակեցին իրենց խորհրդակցութիւնները մինչև գիշերուան ժամը 7-ը։ Ամենքն ալ ճաշեցին Բ. Դրան մէջ, և հաւանօրէն մտադիր էին նիստը շարունակել նաև ճաշէն յետոյ, եթէ Չաթալջայի բանակցութիւններէն նոր տեղեկութիւն մը ստանային։ Հեռաձայնով եղած հարցումներուն մինչև ուշ ատեն պատասխա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵԾ ՀԻՒԱՆԴԻ ՎԵՐՋԻՆ ՄՈՆՈԼՈԳԸ

(Հոգեբանական էջեր Աբդիւլ Համիդի յուշատետրից)

I

Մեկուսացած՝ ապարանքի ամայի սենեակներում, ապրում էր մի մենաւոր։ Նա մաշում էր իր կեանքի վերջին սգագոյն հատուածը՝ երեքից չորս տարի շարունակ, որ բաժին ընկաւ նրան չար բաղդի անողորմ հարուածից։ Մենաւոր եղել է նա իսկապէս միշտ, և՛ այն ժամանակ, երբ նա՝ իբրև աստուածառաք մարգարէի երկրորդ փոխանորդ և անսահման տէր ու հրամայող ողջ երկրի՝ բազմում ու ճեմում էր դրախտաշուք պալատի պերճափառ դահլիճներում և որին սպասաւորում էր մանկլաւիկների ստուար բազմութիւն, ունկնդրութեան հրաւիրվում երկրի ճակատագրի յանձնարարված խնամակալները՝ մինիստրներ, հրամանատարներ ու ծովակալներ. իսկ քաղցրութեան ժամերին փռվում էր նրա ոտքերի տակ հարեմական հուրիների դայթակղեցուցիչ գեղեցկութիւնը։

Այն ժամանակ մենաւոր էր նա, որովհետև բռնաւոր էր ողջ երկրում մեն մենակ ու անսահմանօրէն։ Նա մենաւոր էր սեփական կամքով ու ցանկութեամբ։

Այժմ մենաւոր է նա ուրիշի կամքով ու հարկադրութեամբ։

Առաջ նա ազատական կալանաւոր էր. այժմ բռնադատված կալանաւոր։

Մենաւոր, բռնաւոր, կալանաւոր...

Մօտ 40 տարի շարունակ Բոսֆորի գեղանի ափերը ընդգրկած պահում էին իրանց ծոցում պատմական «հիւանդ մարդու» խոշոր ներկայացուցչին։ Բնութեան այդ սքանչելի հատուածը շատ էր տեսել ու համբերել սուլթանական «կապրիզներ», սրա չար պղծվել զազանային եղեռնագործութիւնների զարհուրելի ակներից։ Այժմ նա ևս ազատագրվել է՝ մարդ արարածի նման մեծ բռնաւորի հիւանդագին վիժուածքների աղտոտ հետքերից։ Իր կեանքի սանդուղքի ամենաբարձր աստիճանից անդունդ գահավիժվելով՝ երէկվայ սպառազէն ու հրամայազօր բռնակալը՝ դարձել է այսօր զինաթափ և ուժասպառ բանտարկեալ։ Եւ Բոսֆորի ափերը առաջվայ նման «դողալու» փոխարէն՝ այսօր «զսպված ծիծաղով» ուղեկցում են տարագրեալ կալանաւորին Կ. Պոլսից՝ Սալոնիկ, Սալոնիկից՝ Կ. Պոլիս։

II

Շատ քիչ ուրախ րոպէներ է ունեցել Աբդիւլ Համիդ II-ը՝ բանտարկեալի հոգեկան ճգնաժամի երկարատև ու սրտամաշ ընթացքում։ Նրա հոգու թելերը ճաքճքատվում էին անցեալի յիշողութիւնների և ներկայի դառնութիւնների աղաղակիչ չփոթի ծանրութիւնից. նա կորցրել է՝ իրականութեան անագորոյն փաստերը՝ երազական զառանցանքների խաբուսիկ թռիչքներից տարբերելու նորմալ կշռաչափը։ Դուրսը կատարվող ամեն մի իրողութիւն՝ ճիշդ հակառակ անդրադարձումն է ունենում նրա ներքին աշխարհում.—լաւը՝ վատ, վատը՝ լաւ. ուրախը՝ տխուր, տխուրը՝ ուրախ...

Մեծ բռնակալը՝ միաժամանակ ամենամեծ եսամոլն է։ Առաջ, երբ Համիդը օսմանեան պետութեան գերագոյն տէրն էր, երկիրն ու մարդիկը այլ բաներ չէին նրա համար, բայց եթէ ասպատակութեան ու թալանի հասարակ օբիեկտներ, շահագործութեան ու կեղեքումների անմռունչ զոհեր։ Նա, հողագնդիս ամենաաղքատ երկրի (կուլտուրական արժէքների տեսակէտից և ոչ բնական հարստութիւնների) և ամենասովալլուկ ու մուրացիկ ազգաբնակութեան պետը՝ ամենահարուստն էր երկրագնդիս բոլոր միապետների մէջ. հարուստ՝ իր ընտանեկան-անհատական անբաւ գանձերի, հազուագիւտ ու թանգագին քարերի կուտակումներով, պերճ կեանքի շռայլ վատնումներով, հարեմական լուքսուսի անհաշիւ ծախքերով։

Աբդիւլ-Համիդը ոչ միայն զրկվել է գահից ու հրամայազօր բռնակալի արքայական գահոյքից, այլև դուրս վռնդվել՝ Ադամի նման՝ Եըլդըզ-Քէօշկի իր իսկ պատրաստած «Մահմեդի դրախտից»։ Նրա մէջ ոտնահարվել է ոչ միայն հզօր միապետի սուլթանական արժանապատուութիւնը, այլև խոցոտվել անկուշտ եսապաշտի հեշտամոլութեան զգացմունքը, ընդհատվել հարեմական տռփանքների քաղցր ու անուրջային րոպէները։

Եւ եթէ առաջ, իր աստղի վառվռուն շրջանում, Համիդի բոլոր գործողութիւնների միջով անցնող արեան կարմիր թանձր գիծը վկայում էր ակնյայտօրէն, որ «մեծ հիւանդը» խորտակել է իրան՝ որպէս մարդու՝ հրէշային գազանից անջատող պատնէշը. ապա այժմ, երբ մահիկի խաւարման շրջանում, նոյն Համիդը իր՝ արդէն կրաւորական վիճակի մէջ, իր սուտ մտածումներով ու տենչանքներով, ապրում է նոյն «անբուժելի հիւանդի» հոգեկան տրագիզմը՝ աւելի ուժգին չափերով։

— Թող խորտակվի ամեն բան յանուն և ի փառս օսմանեան վեհիշխանի։—Այսպէս էր ընթանում Համիդի ներգործական քաղաքականութեան ուղղութիւնը անցեալում։

— Թող ջնջվի և մոխրակոյտ դառնայ ողջ երկիրը, երբ ես չեմ օսմանեան մահիկի հրամայազօր տէրը. «Ինձանից յետոյ ջրհեղեղ»,—մտածում և արձանագրում է հանապազ իր յուշատետրում Եըլդըզից վտարված էքս-սուլթանը։

III

Քիչ ու վաղանցուկ րոպէներ են ապարանքի մենաւորին հրճուանք պատճառել։ Տխուր ու տրտում, խոժոռած դէմքով, յառում էր նա աչքերը գետնին ժամեր շարունակ։ Աւելի քան երեսուն տարվայ անցեալը՝ իր եզակի ապրումներով, իր վարած կեանքի ու գործած «արդիւնքների» բացառիկ էջերով հանգիստ չէին տալիս պատմական մեծ ոճրագործին։ Նա ընկնաւոր կծկումներով ճչում, իր սև օրն էր ողբում ամեն անգամ, երբ իր յաջորդի որևէ աջողութեան մասին էր լսում, երբ Թիւրք պետութեան ու կառավարութեան գործերը խաղաղ ու ապահով ընթացք էին ստանում, երբ եւրոպական պետութիւնները յարգանքով ու բարեկամաբար էին վերաբերվում դէպի Թիւրքական նոր սահմանադրական րէժիմը։

Նա, ընդհակառակը, ճնշված հոգու թարմացնող բուրմունք էր համարում ամեն մի լուր, որ աւետում էր նրան երկրի ու կառավարութեան այս կամ այն դժբաղդ դէպքն ու անցքը։ Պօլսում մի քանի անգամ տեղի ունեցած սարսափելի հրդեհները, որոնց ճարակ են դարձել միլիոնների արժէքներ և բազմաթիւ մարդկային զոհեր, մայրաքաղաքի այդ դժբաղդութիւնը պատճառել է Աբդիւլ-Համիդի համար հոգեկան գոհունակութեան երջանիկ րոպէներ։

— Թող այրվի, մոխրակոյտ դառնայ Ստամբօլը, երբ ես չեմ մայրաքաղաքի տէրը. «Ալլահը» լսում է իմ անէծքները...

Հայկական կոտորածների լուրը նրան պահ մի մոռացնել տուեց իր անկումը, խորին հրճուանքով քրքջաց նա և մի րոպէ թւաց նրան, որ իր սեփական րէժիմի «անմահ» տրադիցիաները կրկին ոյժ են ստացել հրապարակով, որ իր ուրուականը դիւթիչ զօրութեամբ ներգործում է իր յաջորդ սուլթանի կառավարութեան քաղաքականութեան վրա։

Վրա հասաւ Թիւրք-իտալական պատերազմը. Նորից ցնծութիւն մենաւորի ապարանքում, նորից ուրախ, ինքնագոհ ժամեր։ Նորից անէծք «երիտասարդացած» Թիւրքիայի հասցէին, երկնառաք աղօթքներ հնի վերադարձի և իր կրկին տիրապետութեան համար։

— Թող պարտվի Թիւրքիան, թող ջարդվեն երիտասարդ թիւրքերին ստորագրված գնդերը պատերազմի դաշտում. թող գլուխ բարձրացնէ ինձ հաւատարիմ մնացած ժողովուրդը, հալածէ ապիկար Մահմուդին և կրկին գահ բարձրացնէ իր սիրելի փադիշահին. հաւատում եմ, որ «Ալլահը» կը կատարէ իր հաւատարիմ ծառայի, իր մարգարէի փոխանորդի ջերմ փափագը։

Առանձին հրճուանք պատճառեցին և ուժեղ յոյսեր ներշնչեցին Աբդիւլ Համիդին ալբանական ապստամբութիւնը և դրա հետ շաղկապված ներքին անարխիան՝ պարլամենտի լուծումը, երիտասարդ-թիւրքերի անկումը՝ իբրև կառավարական կուսակցութիւն, օֆիցերական ըմբոստութիւնները և այլն։ Իրան գահընկէց անող թշնամիները զարնվել են գետնին, կորցրել են հրամայելու ոյժն ու տիրապետելու ազդեցութիւնը. իսկ այդ փաստը մեծ մխիթարութիւն էր ապարանքի կալանաւորի համար։ Նա ապրում էր այդ յուսատու փաստի թարմացնող տպաւորութեամբ, երբ վրա հասաւ սահմանադրական Թիւրքիայի ամենամեծ տագնապը, օսմանեան պետութեան ճակատագիրը որոշելու կոչված բալկանեան ահեղ փոթորիկը՝ իր մէկը միւսին յաջորդող աղէտաբեր կատաստրոֆներով։

Եւ միայն Համիդն է զուտ Թիւրքական շրջաններում, որ, ի ծաղր ամեն մի պատրիօտիզմի, ողջ հոգով փափագում է Թիւրքիայի տրագիկ վախճանը։ Նա շատ է «մաշվել» ու «տառապել» հիւանդի ջղաձըգային սպասողականութեան մէջ, մինչև կիրականանայ իր զառանցանքներից մէկն

նուեցաւ, թէ օսմ. բանագնացները չեն վերադարձած դեռ։

Որովհետեւ առաւօտեան ժամը 10-ին պիտի սկսէին բանակցութիւնները, պատուիրակները մինչեւ ժամը 7 դեռ բուլգար բանակատեղին ըլլալը ենթադրել կուտայ, թէ բանակցութիւնները յաջող ճամբու մէջ են և հաշտութիւնը կամ զինադադարը այսօրուան կամ վաղուան գործ մըն է։

Այս յոյսը կը ներշնչէ նաեւ Բ. Դրան վարիչ շրջանակներու խորհրդով տպագրական տեսչութեան կողմէ մամուլին հաղորդուած հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը.

«Զինադադարի համար օսմ. կառավարութեան և բուլգար կառավարութեան կողմէ նշանակուած պատուիրակներն երէկ հաւաքուեցան ի Չաթալջա և բանակցութեան սկսան կատարեալ քաղաքավարութեամբ ու որոշեցին այսօր ժամը 10 ին դարձեալ հաւաքուիլ ու շարունակել բանակցութիւնները»։

Ասիկա առաջին գրաւականն է, որ կառավարութիւնը կուտայ հաշտութեան մասին։

Հայորդի

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԱՍՏՐԱԽԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

Աստրախան, 19 նոյեմբերի

Բալկանեան ազգերի հերոսական պատերազմը թիւրքաց լուծից ազատելու իրանց դեռ եւս գերութեան մէջ գտնուող եղբայրներին չէր կարող ի հարկէ համակրանք չառաջացնել ամեն մի անհատի սրտում, որին ծանօթ էր, թէ ինչ ասել է թիւրքական բռնութիւն։

Մենք հայերս մանաւանդ այդ լաւ գիտենք։ Որքան էլ մեզ թանգ արժեցան սլաւոնների ազատութիւնը 1877 թւին, որքան էլ նրանց ձեռքերից թափած շղթաները աւելի ամուր սկսեցին սեղմել հայի ձեռքերը, և թերեւս հէնց այս պատերազմն էլ, որ բերում է իր հետ բալկանեան ազգերի վերջնական ազատութիւնը, աւելի աղէտաբեր լինի թիւրքահայերի համար, այնուամենայնիւ մենք չենք կարող առանց հիացմունքի, հրճուանքի և բերկրութեան նայել բալկանեան ազգերի այդ յաղթական քայլերին։

Այդպիսի մի հիացմունքի և համակրանքի անկեղծ արտայայտութիւն պիտի համարել այն առաջարկութիւնը, որ տեղացի հայ վաճառականներից մէկը՝ Ց. Ստեփանեանը արեց տեղական ծխական ժողովներից մէկում, կատարել ժողովարարութիւն տեղական հայերի մէջ և հաւաքած գումարը ուղարկել Բոլգարիա վիրաւորների օգտին։

Երէկվայ տեղական ռուս թերթերից տեղեկանում ենք, որ Ց. Ստեփանեանը 1000 ֆրանկ փոխադրել է Բոլգարիա։

Ողջունում ենք Ց. Ստեփանեանի արածը։

Աստղիկ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՏՏՕՅԻ ՄԱՀՎԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Երէկ լրացաւ յայտնի զինւորական-պատմաբան գեներալ Վասիլիյ Պոտտօյի մահվան առաջին տարեդարձը, որին տեղական ռուս թերթերը նուիրել են ջերմ յօդուածներ։

Հանգուցեալը, ինչպէս յայտնի է, ունի բազմաթիւ պատմական աշխատութիւններ, որոնց մէջ մեզ հայերիս համար առանձնապէս հետաքրքրական է «Կովկասեան պատերազմների» պատմութիւնը, որ մի ամբողջ արձակ պօէմա է, մօտ 3500 էջ, գրված գեղարուեստօրէն և պատկերօրէն։ Այդ պօէմայի մէջ ընթերցողի առաջ կենդանի կանգնում են կովկասեան հերոսները՝ ռուս, վրացի, հայ և այլք։ Պոտտօն իր կենդանութեան ժամանակ վայելում էր հաւասարապէս կովկասեան բոլոր ազգութիւնների համակրութիւնը և յարգանքը իբրեւ ազնիւ հայրենասէր, իբրեւ Կովկասին անագին ծառայութիւններ մատուցած մի անձն։ Այդ պատճառով երբ 1909 թ. տօնվեց նրա զինւորական-գրական գործունէութեան 50-ամեայ յոբելեանը, կովկասեան ազգաբնակութիւնը խանդավառութեամբ մասնակցեց այդ յոբելեանին։

Այսօր նրա մահվան տարեդարձին, մենք կատարելապէս միանում ենք այն կոչին, որ անվում է «Кавказъ», «Тифлисскій Листокъ» թերթերի մէջ՝ արժանաւոր արձան կանգնեցնել Պոտտօյի գերեզմանի վրա, որի համար Կովկասի փոխարքայի թոյլտւութեամբ հաստատվել է առանձին յանձնաժողով, և յորդորում ենք հայ հասարակութեանն եւս մասնակցել իր լուման [illegible]

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՐՑԸ

Ժողովրդական համալսարանի վարչութիւնը որոշել է դիմել Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհրդին այն մասին, որ վերջինս թոյլ տայ Ընկերութեան տան դահլիճում հայերէն լեզուով կիրակի օրերը ցերեկով դասախօսութիւններ կազմակերպելու։

Ինչպէս յայտնի է, ժողովրդական համալսարանի վարչութիւնը 5 և 10 կ. հանրամատչելի վճարով կազմակերպում է զանազան լեզուներով դասախօսութիւններ, որոնք մինչեւ այժմս կենտրօնացած են եղել Զուբալովի Ժողովրդական Տանը, որտեղ վարչութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունի միմիայն կիրակի օրերով երեք ժամ,—առաւօտեան ժ. 10-ից մինչեւ ժ. 1-ը։ Պարզ բան է, որ այդպիսի պայմաններում զանազան լեզուներով կանոնաւոր դասախօսութիւններ ունենալ միանգամայն անհնար է, եթէ մանաւանդ նրանք ունենում են սիստեմատիկ բնաւորութիւն։ Եւ ահա ի նկատի ունենալով թէ այս և թէ այն նպաստաւոր հանգամանքը, որ մի քանի հայ դասախօսներ, յարգելով վարչութեան դիմումը, ցանկութիւն են յայտնել մի շարք դասախօսութիւններ անելու, վարչութիւնը դիմում է Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհրդին, լիովին համոզված լինելով, որ նա յարգելով այդ միջնորդութիւնը, հնարաւորութիւն կը տայ այդ դասախօսութիւններն աւելի հետաքրքրական դարձնելու և ժողովրդի թանձր խաւերի պահանջներին աւելի մօտեցնելու։

Նոյնպիսի դիմում արված է «Նաձալադեվի» թատրոնի և Հաւլաբարի ժողովարանի վարչութեանը, որոնցից էլ ստացված է [illegible] վրա դնելով հետաքրքրական կը դարձնի ժողովրդի աւելի բարձր խաւերի համար, այլ և կը դարձնի նրանց երեկոյեան սիստեմատիկ դասախօսութիւններ, նուիրված՝ զանազան ճիւղերի, մի բան, որ անկարող եղաւ անելու նախկին կազմակերպված վարչութիւնը։

Բ. Մ.

[illegible]

փափագի իրականացման մօտ զգալով իրան։

Սակայն միւս կողմից բալկանեան պատերազմը, որպէս ինքն իրան վերցրած մի խիզախ ձեռնարկ, առիթ տուեց Աբդիլ-Համիդին խորասուզվել պատմական թանձր յիշողութիւնների մէջ, պատկերացնել թիւրքիայի անցեալն ու ներկան և դաժան դատավճիռներ կարդալ օսմանեան տոհմի վերջին շառաւիղների հասցէին։

— Այն երկիրները, որոնք իմ նախնիքների և նախորդների օրով սուրի սարսափով հպատակ գաւառներ էին՝ ստորադրված օսմանեան վեհապետութեան, և որոնք իմ օրով հնազանդ վասալներ էին՝ երկիւղով ու ակնածութեամբ լի դէպի իմ գահը,—այժմ այդ նոյն երկիրները միացած ոյժերով դարաւոր վրէժն են լուծում իմ հայրենիքից։ Այն քաջարի օսմանցիները, որոնք դարեր առաջ հեղեղեցին Եւրոպա, նուաճեցին ընդարձակ երկիրներ և իրանց զէնքի զօրութեամբ սարսափ ազդեցին նոյն իսկ այն բոլոր քրիստոնեայ երկիրների վրա, որոնք ներկայումս եւրոպական մեծ պետութիւնների շարքն են դասվել, այդ նոյն օսմանցիների ներկայ սերունդը թուլամորթօրէն ընկճվում և անձնատուր է լինում մի Բուլգարիայի կամ Սերբիայի զնդերի առաջ։ Ամօթ [illegible] ամենայն հետեւողականութեամբ ջանացի կատար ածել մի ծրագիր, որի կատարեալ իրականացումով ըստ ինքեան կը չքանար պահանջվող ռէֆօրմների կարեւորութեան հարցը։ Ես հաւատարիմ մեր նախնիքների աւանդութիւններին, մեր սուրբ կրօնի թելադրանքներին և օսմանեան պետութեան թիւրք ազգի կենսական շահերին՝ բնաջնջել ջանացի բոլոր այն «գեաւուրներին», որոնց մեծ քանակական գոյութիւնը և խմբակցական կենտրօնացումը որոշ տեղերում՝ մշտական վտանգ ու անհանգստութիւն պիտի պատճառէր իմ կառավարական քաղաքականութեանն ու գահին։ Իմ անխախտ հրամանով հարիւր հազարներ էին սրի անցկացվում, ոչխարների նման հոսում էր «գեաւուրների» արիւնը և նոյնիսկ այն ժամանակ կարողանում էի խաղացնել ձեռքերիս եւրոպական կաբինէտները։ Իսկ այժմ։ Չորս տարվայ ընթացքում օսմ. պետութիւնը շատ աւելի տուժեց, քան հարիւրաւոր տարիների ընթացքում։ Անհնազանդութիւն և քաղաքական ինտրիգներ զօրքի մէջ, խախտում զինւորական երկաթէ դիսցիպլինայի, կառավարական անընդհատ կրիզիս, մինիստրութեան խաղալիք դառնալը կուսակցական վէճերին ու կռիւներին և այլն և այլն։ Թող զգան ու գիտակցեն այժմ օսմանցիները նոր ըէժիմի կործանիչ հետեւանքները։ Թող իմանան նրանք, որ միայն իմ երկաթէ բազուկներն էին, որ կարողանում էին Թիւրքիային իր քաղաքական ու զինւորական պատւաւոր տեղը վերապահել Եւրոպայի նման մի աշխարհամասում, ուր չորս կողմը վխտում են խալամի դարաւոր թշնամիները՝ քրիստոնէական ազգերն ու պետութիւնները։ Այժմ հնչում է արդէն Թիւրքիայի դարաւոր տիրապետութեան գուժը՝ վերջին տխուր ժամը։ Իմ երբեմնի վասալները ամեն կողմից սրած ժանիքներով վրա են յարձակվել տկարացած Թիւրքիայի վրա։ Անընդհատ պարտութիւնները վկայում են միայն, որ իմ սխտեմի անկման հետ՝ վաղ թէ ուշ պիտի ընկնէր նաեւ Թիւրքիան իր նախկին բարձրութիւնից... Թող ընկնէ նա, որովհետեւ չը կայ նրան այլեւս փրկութիւն. իսկ չը կայ նրան այլեւս փրկութիւն, որովհետեւ գոյութիւն չունի այլեւս իմ նախորդների և իմ՝ փորձառական հողմերի, դարաւոր փոթորիկների բովով անցած և իր հիմնական դիրքերը ամրապնդած ըէժիմը։ Թող կործանվի Թիւրքիան, երբ չի բազմում նրա գահի վրա իր հզօր ու փորձառու փադիշահը։ Թող ընկնէ նա և թող պատմութիւնը վկայէ, որ իմ աստղի խաւարման հետ՝ մարել է նաեւ օսմանեան մահիկը։ Գոհանամ Ալլահին, որ իր ծառայի գերագոյն իղձը ես լսելու և կատարելու ողորմած կամքն է ցոյց տալիս...

Քաղաքական կօնցերտի լայնարձակ բեմից վտարված խալիֆը, օսմանեան պետութեան այդ մեծ տխուր հերոսը մեկուսացած իր անփառունակ ապարանքում՝ իր թերեւս վերջին «դամբանական-մօնօլօգն» է արտասանում՝ համեմատ դաւնագոյն տնէծքի շանթերով։

I—mus

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹ ԳԱՆՁԱԿԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Գանձակի քթի տակ, երկաթուղու գծի կողքին, Ջագալի կոչված փոքրիկ կայարանի մօտ, բաղուաբնակ Ն. Առաֆելեանը ունի մի ընդարձակ կալուածք, մօտ 1000 դեսեատին տարածութեամբ։

Անձամբ առիթ ենք ունեցել տեսնելու այդ կալուածքը, որը ներկայումս կապալով է տրված մի քանի մարդկանց, համեմատաբար չնչին արժէքով։

Հողը բարեբեր, ջրարբի, կլիման տանելի և որ գլխաւորն է՝ մի կողմից երկաթուղուն կպած, միւս կողմից համարեա թէ միացած՝ ընդհարումների ժամանակ Գանձակից Շուշի շինվող (այժմ կիսատ մնացած) խճուղու հետ, և երրորդ կողմից էլ՝ համարեա թէ կպած Գանձակին և շինվելիք Ժամհարեան դպրոցի հողին։

Մի այդպիսի կտոր հող եթէ գերմանացիների ձեռքին լինէր, հիմա դրախտի վերածված կը լինէր։ Բայց դեռ պէտք է զարմանալ, որ այդ հողը մնացել է Ն. Առաֆելեանի ձեռքին. ասում եմ՝ պէտք է զարմանալ, որովհետեւ այդ շրջաններում, երկաթուղու գծի աջ ու ձախ կողմերին, շատ հայեր բաւական մեծ տարածութեամբ հողեր ունէին, բայց հայ-թուրքական ընդհարումների ժամանակ վախկոտօրէն ծախծխեցին սրան ու նրան համարեա թէ կիսագին։

Պատմում են, որ երբ մի քանի «սրտացաւ» բարեկամներ գնում են նաեւ Ն. Առաֆելեանի մօտ և նկարագրում, թէ ինչպէս նրա կալուածները թուրքերը քարուքանդ են արել, տները այրել, այգին կտրել, և առաջարկում են կալուածքը ծախել, Ն. Առաֆելեանը իրան միամիտ ձեւացնելով հարցնում է.

— Հողս հօ չեն տարել։

— Ոչ,—պատասխանում են,—ինչպէս կարող են հողը տանել։

— Է՛հ, որ այդպէս է շատ ուրախ եմ,—ասում է Առաֆելեանը.—հողիս դաբալան (купчій) սնդուղիս մէջ պահված է, մի օր էլի նորից այգի կը գցեմ, տներս կը վերանորոգեմ. հօ աշխարհս խարաբախանըլըղ չի մնալու։

Եւ այսօր սրտի ուրախութեամբ լսում ենք, որ Ն. Առաֆելեանի «չը տարված», չը թալանված հողը մի նոր, մի մեծ և յոյժ գովելի ծրագրի տակ է մտնում։

Ամենաստոյգ աղբիւրներից հաղորդում են, որ Ն. Առաֆելեանը՝ լսելով Ղ. Ցակոբեանի առաջարկութիւնը—իր այդ կալուածքը բնակեցնել սակաւահող և որոշ չափով գիտակից, հողն ու ջուրը և աշխատանքը սիրող գիւղացիներով, հիմնել մի կուլտուրական օրինակելի կօլօնիա-գաղութ, նման գերմանական գաղութներին—տուել է իր համաձայնութիւնը և առաջարկել այդ հողի վրա որոշ խորհրդակցութիւններ ունենալ զանազան հասարակական կուլտուրական հիմնարկութիւնների հետ և վերջնական եզրակացութիւնը յայտնել իրան և ըստ այնմ գործի դիմել։

Մեզանից շատ շատերը, որ տարիներ շարունակ աչքներս դէս ու դէն ենք ման ածում մի յարմար հող գտնելու և մեր բունը այնտեղ հաստատելու, այսօր սրտի անհուն բերկրութեամբ լսելով այդ ուրախալի լուրը, թոյլ ենք տալիս մեզ նախ մի հարց առաջարկել. արդեօք Ն. Առաֆելեանը վերջնականօրէն արդէն որոշել և հաստատել է այդ խոշոր ծրագիրը, թէ դեռ էսօր-էգուցվայ խնդիրը կայ մէջտեղ։ Սպասում ենք Ն. Առաֆելեանի գրական պատասխանին և միեւնոյն ժամանակ, աչքի առաջ ունենալով որ հաղորդող աղբիւրը աւելի քան վստահելի է և թարգման Առաֆելեանի ցանկութեան և կամքին, թոյլ ենք տալիս մեզ շնորհաւորելու Գանձակի շրջանի ամենակարեւոր կէտերից մէկում հիմնվող հայկական օրինակելի գաղութի սկզբնաւորութիւնը, որի գոյութիւնը թէ ինչ պատուաւոր է և ինչ օգուտներ կարող է տալ, կարող են հասկանալ նրանք, որոնք ծանօթ են այդ նահանգին, նրա հողին ու ջրին, դիրքին ու բերքին։

Ականատես մէկը

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Երեւանի, Գանձակի և Բագուի հայ պատուիրակները, որոնք ընտրված էին Պետական Դումայի հայ պատգամաւոր ընտրելու, յատուկ խնդրագրով դիմել են կովկասեան փոխարքային և, բացատրելով ներկայումս գոյութիւն ունեցող ընտրութեան անյարմարութիւնը, խնդրում են կարգադրել, որ այսուհետեւ հայկական պատուիրակների ընտրութիւնները կատարվեն բաժան թուրք, կուրդայի ընտրութիւններից յատկապէս հայ ընտրողների ձեռքով։ Խնդրագրին ստորագրել են պատուիրակներից շատերը։

✦ Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանի նախագահութեամբ կայացաւ քաղաքային վարչութեան և դումայական բոլոր մասնաժողովների նախագահների միացեալ խորհրդակցութիւնը այն հարցի առիթով, թէ ինչ կերպով է Թիֆլիսը մասնակցելու Ռոմանովների Տան թագաւորութեան 300-ամեայ յոբելեանին։ Մտքերի փոխանակութիւնից յետոյ, միացեալ խորհրդակցութիւնը որոշեց. Հաւլաբարի տարրական երկու դպրոցները անուանել Ռոմանովսկայա. մինչեւ այդ օրվայ տօնակատարութիւնը քաղաքային ազքատ ազգաբնակութեան զանազան քաղաքային տուրքերը չառնել 25,000 ր. գումարի. քաղաքային ծննդաբերական ապաստարանը վերակոչել Ռոմանովսկայա. յոբելեանի օրը Երեւանեան հրապարակի վրա, քաղաքային տան առաջ, կատարել համաժողովրդական մաղթանք, որի մանրամասնութիւնները կը մշակէ քաղ. վարչութիւնը. կատարել տալ աղօթքներ քաղաքային հաշւով պահվող դպրոցներում. Զուբալովեան տանը կազմակերպել ընթերցումներ մոգական լապտերներով քաղաքային ուսումնարանների աշ.-աշակերտուհիների համար. բաժանել վերջիններին և ժողովրդին այդ դէպքին վերաբերող բրօշիւրներ, որոնց ընտրութիւնն ու քանակը նոյնպէս կորոշէ քաղաքային վարչութիւնը դումայական դպրոցական մասնաժողովի հետ. 300-ամեայ յոբելեանի տօնակատարման օրերը քաղաքը լուսավառել և զարդարել քաղաքային տանը։ Ընտրված է առանձին պատգամաւորութիւն՝ յայտնելու Նորին Մեծութեանը հաւատարմութեան զգացմունքներ ուղերձով. պատգամաւորութիւնը կը բաղկանայ անդրկովկասեան քաղաքների ներկայացուցիչներից։ Բոլոր անհրաժեշտ ծախքերի համար պահանջվում է 5000 ր.։

✦ Կովկասի փոխարքային ներկայացաւ Թէհրանում ռուսաց գեն.-հիւպատոս նշանակված ի. գ. խ. Ա. Ն. Շտրիտտէրը։

✦ Գրակ.-Գեղարվ. Սալոնի այսօրվայ jour fixe-ը նուիրված է երաժշտագէտներ Ժ. Մասնէին (Սաֆօ, Տայիս, Վերտեր, Մարիամ Մագթաղենացի և այլն և այլն օպերաների հեղինակ) և Վենեաւսկի եղբայրներին (Նշանաւոր իրանց մազուրկաներով և այլն)։ Զրոյցը, լիշողութիւնները, անեկդօտներն ու էպիզօդները սրանց կեանքից, պճնազարդված հէնց իրանց՝ Մասնէի և Վենեաւսկիների ստեղծագործութիւններով՝ երգերով ու նուագով։ Սկիզբը երեկոյեան ճիշդ 8 ժամ 13 րոպէին։ «Տանտերքը» ամենայն խստութեամբ պահպանվելու է։ Այս երեկոյեան, բացի մշտական հիւրերը—արուեստագէտներ, գեղագէտներ, գրագէտներ, լրագրողներ իրանց ընտանիքներով—այսու հրաւիրվում են և ֆրանսիական ու լեհական տեղական գաղութների ներկայացուցիչները։ Առանձին հրաւէր ոչ ոքի չէ ուղարկվում։

✦ Վրաստանի էկզարխ Ինոկէնտի արքեպիսկոպոսը Թիֆլիս է վերադառնալու դեկտ. 22-ին։

✦ Դեկտ. 15-ից Թիֆլիսում կը սկսվեն ուղղափառ հոգեւորականութեան թեմական համագումարի նիստերը։

✦ Այսօր Քութայիսում և Բագւում միաժամանակ բացվում են առաջինում մարզանցարդիւնաբերողների, երկրորդում՝ նաւթարդիւնաբերողների հերթական համագումարները։

✦ Մոսկվայից դիմումներ են արել Թիֆլիս որոշելու, թէ երբ և ի՛նչպէս Թիֆլիսը կարող կը լինի կազմակերպել սառցաբանական համագումար, պարզելու թէ ի՛նչ կարիքներ ունի Կովկասը սառցաբանական տեխնիկայի վերաբերեալ, թէ ի՛նչպիսի սառցատներ կառուցվեն, ի՛նչպիսի վագոններ շինվեն դիւրափտող մթերքները փչանալուց ապահով պահելու համար։ Այդ խնդրով ներկայումս զբաղված են թէ Կովկասեան Գիւղատնտ. Ընկերութիւնը և թէ Թիֆլիսի քաղաքային դուման։ Ըստ երեւոյթին՝ աւելի յարմար պէտք է սեպվի համագումարը հրաւիրել եկող դեկտեմբերին՝ Նոր-Տարվայ տօներին։ Վերջնական որոշում, սակայն, դեռ եւս չէ կայացել. նա տեղի կունենայ այդ երկու հիմնարկութիւնների փոխադարձ համաձայնութիւնից յետոյ։

✦ Թիֆլիսում ներկայումս գործում են մի քանի խմբեր քաղաքի ծայրամասերում դանիական եղանակով կաթնատու կովեր կերակրելով։ Դանիական եղանակը հեշտութեամբ մուտք է գործում և իւրացվում է, որովհետեւ նա առանց թանգացնելու կերակրումը՝ տալիս է գեղեցիկ հետեւանքներ։ Ներկայումս դանիական եղանակով կերակրում գործադրվում է Վակէի, Հաւլաբարի, վերին Սօլօլակի մասերում։

✦ Առաջիկայ դեկտեմբերի կէսերին Բագւում կը լինի մի յատուկ խորհրդակցութիւն, նուիրված այն միջոցների քննութեան, որոնցով հնարաւոր է աջող կերպով մաքառել մորեխների զարգացման և տարածման դէմ։ Այդ խորհրդակցութեան ժամանակ կը զեկուցվեն մինչեւ այժմ գործադրվող մաքառման միջոցների թերութիւնները և կը մշակվեն աւելի նպատակայարմար եղանակներ։

✦ Թիֆլիսի այս տարվայ աշունը զարմանալի կերպով նպաստաւոր անցաւ։ Ամբողջ $1^1/_2$ ամիս շարունակվում է պայծառ եղանակ և յաճախ արեւը զգալի կերպով տաքացնում է օդը։

✦ Մեզ հաղորդում են, որ առաջիկայ երեքշաբթի, դեկտեմբերի 4-ին, տեղի կունենայ Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը, որը նուիրված կը լինի Ընկերութեան գործունէութեանը ներկայ տարվայ ընթացքում։

✦ Այսօր Հասարակական ակումբում Ա. Աթանասեանի ռեֆերատն է բամբակագործների համագումարի ընդունած որոշումների մասին։

✦ Թիֆլիս քաղաքը անկարող է մասնակցել 1913 թ. Պետերբուրգում կայանալիք առողջաբանական ցուցահանդէսին. սակայն դրա փոխարէն նա եռանդով պատրաստվում է մասնակցել զէմստվային և քաղաքային բարեկարգութեան ցուցահանդէսներին, որոնցից առաջինը տեղի է ունենալու Պետերբուրգում 1914 թ., իսկ երկրորդը նոյն տեղում 1915 թ.։

✦ Որովհետեւ Թիֆլիսի ռէալական դպրոցում սաներից մինը հիւանդացաւ քութէշով, ամբողջ աշակերտութիւնը արձակված է պարապմունքներից երկու շաբաթով։

✦ Իսրայէլեանը խնդրամատոյց է եղել նահանգապետին, որպէս զի թոյլ տրվի իրան հրատարակել Թիֆլիսում հայերէն մի թատրօնական-գրական շաբաթաթերթ «Բեմ և գեղարուեստ» անունով։

✦ Ստացանք Ա. Վրոյրի հրատարակութեամբ և խմբագրութեամբ վերակոչված «Ցուցարար» թատերական-գրական-գեղարուեստական ալմանախի Ա. գիրքը (հոկտեմբեր 1912 թ.)։ Ցիշեալ համարը բաղկացած է 96 մեծադիր էջից, բովանդակութեան կողմից կազմված է ըստ կարելոյն խնամքով, պատկերազարդված է թատերական աշխարհին մօտ գտնվող անձերի պատկերներով։

✦ Բաթումում զինւորական դատարանը աւարտեց բժ. Պրեանիշնիկօվի գործի քննութիւնը, որ իր ժամանակ տպվեց նաեւ «Մշակում»։ Դատարանը երկար խորհրդակցելուց յետոյ մեղադրեալներից Գէորգաձէին, Իմէդաշվիլիին, Խօմէրիկին, Գուգունաւային, Բերիձէին և Տօդրիային պատւյանցաւոր այդ սպանութիւնը գործելու մէջ և բոլորին էլ դատապարտեց մահվան պատժի կախաղանով։ Միայն մեղադրեալ Ժգէնտին դատապարտեց 15 տարով տաժանակիր աշխատանքների։

✦ Հին-Նախիջեւանից մեզ գրում են, որ ամսիս 25-ին այնտեղի ս. Գէորգ եկեղեցում պատարագից յետոյ, փոխանորդ Սիօն վարդապետի ձեռքով, կատարվել է Օդեսսա քաղաքի բնակչուհի ռուս օրիորդ Եւդօկիայի հայ եկեղեցու գիրկն ընդունելու խորհուրդը։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Օպերէտա

Չորեքշաբթի, նոյեմբերի 28-ին, Վրաց Ազնուականների թատրոնում տեղի ունեցաւ Պետերբուրգի Օպերէտային Ընկերակցութեան 6-րդ ներկայացումը՝ ղեկավարութեամբ Լօխվիցկիի։

Այդ երեկոյեան դրված էր Վալէնտինովի «Ночь любви» յայտնի օպերէտա-մօզայիկը, որի երաժշտական մասը հաւաքածու լինելով այս և այն առաջնակարգ օպերային կտորներից՝ պահանջում է գլխաւոր դերակատարներից աւելի ձայնական ընդունակութիւն։

Այդ կողմից աչքի էին ընկնում երգչուհիներից՝ Արկադիէվա (Լիզա) և Թամարա-Գրուզինսկայա (Կարօլինա), իսկ երգիչնե-

րեց՝ Զեյթունի և Դալմաթով (ուսանողներ)։ Այնտեղ... [illegible]

Թաւրիզ [illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

[illegible]

...պատգամաւորների մէջից՝ թոյլ են տուել իրանց թիւր ու անհեթեթ տեղեկութիւններ հաղորդել Թիֆլիսի Բօրսային Արտելի մասին, որանով վնասելով ընկերութեան վարչութիւնը պատիւ ունի յայտարարելու.

Առաջին.—Սուտ է հոգաբարձուներից մէկի հաղորդածը, որ մեր արտէլը գանձապանից պահանջվելիք 6000 ր. գրաւական չէ կարող ներկայացնել*)։

Երկրորդ.—Հոգաբարձութեան հրաւիրած գանձապահի կողմից, հոգաբարձուներից մէկը երաշխաւորութեան ստորագրութիւն է տուել, որով ապացուցվում է, որ ոչ թէ մեր արտէլն է անզաւոր, այլ այն թայֆայական ու խնամէական կապերը, որոնցով կաշկանդված են այդ պարոնները։

Երրորդ.—Մեր ընկերութիւնը ոչ միայն 6000 ր. կարող էր ներկայացնել, այլ հինգ անգամ աւելին, երաշխաւորութեան համար ոչ թէ մի ստորագրութիւն, այլ՝ 60 այդպիսին համաձայն Բարձրագոյնս հաստատված մեր կանոնադրութեան յօդ. 19-ի, որի համաձայն ընկերութեան բոլոր անդամները ոչ միայն պատասխանատու են իրանց դրամագլուխներով, որ գանվում է մեր ընկերութեան և Թիֆլիսի Բօրսային Կոմիտէտի տրամադրութեան տակ, այլ և իրանց բոլոր շարժական և անշարժ կայքերով in corpore մէկի համար (круговая порука)։

Չորրորդ.—Եթէ գանձապահն ու կառավարիչը մեր առաջարկած պարոնները լինէին, Ներսիսեան դպրոցի շահերը միանգամայն ապահովված կը լինէին, որովհետև համաձայն կանոնադրութեան մեր ընկերութեան քննիչ յանձնախումբը առնուազն ամիսը մէկ քննում է իր ծառայողների բոլոր հաշիւները, մտցնելով նրանց հաւատացած գործում կարգ ու սիստեմ։

Հինգերորդ.—Ցիշեալ երկու պաշտօնների համար մեր կողմից արվել են դիմումներ, բայց «սրտացաւ» հոգաբարձուները մերժել են շնորհիւ այդ խնամէական կապերի. ախր ինչով բացատրել, երբ նրանց հրաւիրած կառավարիչն ու գանձապահը ոչ մի համեմատութեան և կրիտիկայի չեն դիմանալ մեր առաջարկած թեկնածուների նկատմամբ, քանի որ ցանկացել ենք տալ նրանց մեր ընկերութեան կառավարչի օգնականին, որը նոյնպէս փողային տնտեսական և վարչական մասն է կառավարում։ Երկրորդ անգամ դիտմամբ այդ թեկնածութիւնն ենք դրել, երբ գանձապահի պաշտօնի համար ենթարկվել ենք մերժման, որ վերջին անգամ այդ պարոններին մօտիկ ճանաչենք, որ նրանց ոչ թէ կառավարիչ էր հարկաւոր, այլ տուած յայտարարութեան տակ ծածկվելով տեղաւորել իրանց մարդուն։

Վեցերորդ.—Այդ պարոնների անհեթեթ ստախօսութեան գոյնն աւելի պարզելու համար, թող ընթերցող հասարակութիւնը իմանայ գոնէ հետևեալ աղաղակող փաստը, որ պետութիւնը Թիֆլիսի իր մաքսատունը միլիոնների արժողութեամբ ապրանքներով հաւատացել է մեր ընկերութեան գործավարութեան, ու երկրորդ տարին է, որ մեր մարդիկն են աշխատում մեր ընկերութեան վարչութեան կօնտրօլի տակ։

Գոնէ այս հատիկ փաստը բաւական չէ այդ ստախօսների համար, որոնք գուցէ շահագրգռված են վարկաբեկելու մեր արտելը... Թող լաւ իմանան այդ անհատները, որ դրանով շատ համարձակ պատասխանատուութիւն են վերցնում իրանց վրա։

Եօթերորդ.—Ցաւալի է, որ իրանց կրթված ու դաստիարակված համարող պարոնները թոյլ են տուել իրանց պարզաջրելու և թայֆայական հաշիւներն ու խնամէական կապերը քօղարկելու համար իջնել մինչև սուտ խօսելու աստիճանը։

Ի լրումն մեր արդար ցասման հարցնում ենք՝ միթէ հայ իրականութեան մէջ անկաշառ, ազնիւ, շիտակ և անշահասէր գործիչներ պէտք է Դիօգինէսի լապտերով որոնել...

Ամօթ է, զրպարտել մի հիմնարկութիւն, սուտ խօսել նրա մասին, առաջնորդվելով...

*) Տես «Մշակ» № 264, յօդ. Լ. Պ.-ի։

[illegible]

ԲԱՔՈՒ

Բաքու, 27 նոյեմ.

[illegible]

Ս. Սաղեան, Մ. Աղամալեան, Ա. Մայիլեան, Ա. Թադէոսեան, Ս. Ցովհաննիսեան, Մ. Ջալալեան, Ա. Շէկ Ցովսէփեան, Շ. Մանուէլեան։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Թիւրքաց արտաքին գործերի մինիստր Նորատունկեանը հրաժարվել է գնալ Լոնդոն՝ իբրև պատուիրակ, կօնֆերէնցիային մասնակցելու։

✦ Բէլգրադից հեռագրում են, որ կիսապաշտօնական թերթերը ջերմագին մեկնաբանում են «Figaro» թերթի յօդուածը, որի մէջ ափսոսանք է յայտնվում այն մասին, որ մեծ պետութիւնները կանգնեցրին դաշնակիցների յաղթական գնացքը։ Արևելեան հարցը նորից կը մնայ անլուծելի։ Լրագիրները շեշտում են, որ այդ յօդուածը պատկանում է արտաքին գործերի նախկին մինիստր Հանօտօյին։

✦ Եռապետեան դաշնակցութեան պայմանագիրը մշակվեց Վիէննայում վեց տարի ժամանակով։ Դաշնակցութիւնը պահանջում է Ալբանիայի աւտօնօմիա։

✦ Եւրօպական դիպլօմատները անհամբեր սպասում են վիճաբանութիւններին Պետական Դումայում արտաքին քաղաքականութեան մասին։

✦ Վիէննայից հեռագրում են, թէ յայտնի հրապարակախօս Գարդէնը համարում է աւստրօ-սերբիական պատերազմը անխուսափելի։ Ռուսաստանը, նրա կարծիքով, պատերազմին չէ խառնվում, սակայն այնուամենայնիւ կը ծագեն միջազգային ծանր բարդութիւններ։

✦ Սերբերը իրանց զօրքը դուրս են հանել Մօնաստիրից և յանձնել են քաղաքը բօլգարներին։

✦ Կ. Պօլսում սպասվում է սուլթանի հրաւէրն Ալբանիայի աւտօնօմիայի համար։

✦ Սալոնիկում կայանալու է [illegible]

✦ Կ. Պօլսից հեռագրում են [illegible]

✦ «Речь» լրագիր [illegible]

✦ «День» թերթը հաղորդում է [illegible]

✦ Սերբիան [illegible]

✦ [illegible] ...գօնֆերենցում։ Այդ առաջարկից մեծ յոյսեր տածում են Ռուսաստանից։

✦ Ցէտինիէյից հեռագրում են, որ չերնօգօրական թագաւոր Նիկօլան վճռապէս յայտնել է, թէ կը ստորագրի հաշտութիւնը միայն այն ժամանակ, եթէ Սկիւտարը յանձնվի Չերնօգօրիային։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

28 նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Ժող. լուս. մինիստրը մինիստրների խորհրդին առաջարկեց 5000 ր. յատկացնել Տարկովի կանանց բարձր դասընթացքների համար շինութիւն կառուցանելու։

«Веч. Вр.»-ի խմբագիրը ենթարկվեց 500 ր. տուգանքի № 314 ում «Կօկօ և Վօվօ» յօդուածի համար։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. Ց. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Վերսկսեց ընդունելութիւնը ներքին և ջղային հիւանդութիւնների։
Առաւօտեան ժամը 10—12-ը և երեկոյեան ժամը 6—8-ը
Միքայէլեան փողոց, № 27.
(ա. օ.) 837. 25—16

Ցայտնում եմ
ի գիտութիւն թարգմանիչների, որ թարգմանել եմ և շուտով կը յանձնեմ տպագրութեան Ջէկ Լօնդօնի «Կեանքի օրէնքը», «Շունը ուրուական» և այլ պատմուածքները, և Կազիմիր Տետմայէրի մանր գրուածքները։
Վահան Դովլաթեան
(օ.մ.) 872. 3—3

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
≡ „ՅՈՒՇԱՐԱՐ“ ≡
Թատերական-գրական-գեղագիտական պատկերազարդ ալմանախի Ա. գիրքը հետևեալ բովանդակութեամբ

1) Հայ բեմի «Տարիները» . . . . Ա. Վ.
2) Ընթերցողներին . . . . Ց. Գէնջեան
3) Գեղարուեստական նամակներ I . . . . . Մ. Գուլազեան
4) Ցիշողութիւններ Գ. Սունդուկեանի մասին . . . . Թուչնիկ
5) Կեանքի պատրանքը (բանաստ.) . . . . . Շիրվանզադէ
6) Իմ ծանօթութիւնը Ադամեանի հետ . . . . Ա. Վրոյր
7) «Պէպօն» Կ. Պօլսում . . . . . Ա. Վ.
8) Կատարված յօբելեաններ . . . . . X.
9) Սև էջեր . . . .
10) Ինքնուրոյն բանաստեղծութիւններ՝
ա. Մտքի ծով ընկած
բ. Հողակոյտ
գ. Կանթեղ . . . . . Ալ. Ծատուրեան
11) Ալէքսանդր Ծատուրեան (կենսագր. նօթեր) . . . . Վ. Տ.
12) Ղօրօ . . . . Մ. Մանուէլեան
13) Ռուս բանաստեղծներ՝
ա. Դաշտավայրից անգղը թաւ.
բ. Ոչ, մի՛ ասիր...
գ. Մեղու . . . . . Ալ. Ծատուրեան
14) Թատրօնական կեանքը 1912—13 թ.
15) Գր. Աւետեան . . . . Գր. Բալասեբեկեան
16) Թատրօնը Շուշում
17) «Մանր երազ» . . . . Մ. Գուլազեան
18) Րէցէնզիայի փոխարէն . . . . . Լ. Խասճանեան
19) Անցորդին (բանաստ.)
20) Մեր պատկերները
21) Ցայտարարութիւններ.

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

1) Դասախօսութիւն վօդ. 1 գործ. . . . . . Փաննիկէսի
2) Ըստ պատուիրանաց Թօրայի դրամ. էտ. 1 գործ.) Թարգմ. Սալլիւմեան
3) Կովկասեան գիչերներ՝ գր. էտ. 1 գործ.)
4) Պահապան հրեշտակ պիէս 2 գործ. փոխադր. . . . Ֆեբրօ
5) Որսկանը, մենախօս բեմի համար։

Այս գրքում զետեղված են 18 պատկերներ։
Տպագրվում է Բ. գիրքը։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Ходживанкская, 5. А. Вруйру կամ Tiflis, rue Khodjivank. 5, A. Vrouyre. 5 գրքի բաժնեգինն է 5 ր., առանձին իւրաքանչիւրը 1 ր. 50 կ.։
879 1—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Ս.—Դօ-ի
„Վանի, Բիթլիսի եւ Էրզրումի վիլայէթները“
ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ
Նուիրված աշխարհագրական, վիճակագրական, իրաւական և տնտեսական խնդիրների ուսումնասիրութեանը։
406 երես, գինը 1 ր. 20 կոպ.
Դիմել՝ Էրիվան, Книжный магазинъ „Араратъ“. (Հ.ստ.) 861. 4—3

Открыта подписка на 1913 годъ.
Самый дешевый, ежемѣсячный, доступный широкой массѣ читателей, издающійся ШЕСТОЙ годъ
НОВЫЙ
ЖУРНАЛЪ ДЛЯ ВСѢХЪ
2 РУБ. 20 К. ВЪ ГОДЪ.
Краткій ПЕРЕЧЕНЬ сотрудниковъ беллетр. отд.: Леонидъ Андреевъ, М. Арцыбашевъ, И. Бунинъ, В. Вересаевъ, О. Дымовъ, Б. Зайцевъ, А. Купринъ, С. Кондурушкинъ, О. Миртовъ, В. Муйжель, И. Потапенко, А. Серафимовичъ, гр. А. Толстой, Танъ, Е. Чириковъ, С. Юшкевичъ, и др.; научно-попул. и критич. отд.: проф. Е. Аничковъ, П. Берлинъ, прив.-доц. А. Генкель, проф. С. Венгеровъ, Л. Клейнбортъ, Е. Колтоновская, Н. Лернеръ, А. Луначарскій, Н. Рубакинъ, акад. Д. Овсянико-Куликовскій, проф. И. Озеровъ, проф. В. Сперанскій, проф. Е. Тарле, пр. М. Туганъ-Барановскій, М. Энгельгардтъ, К. Чуковскій и др.
НА 1913 ГОДЪ ПОДПИСЧИКИ ПОЛУЧАТЪ:
12 книгъ журнала, содержащихъ повѣсти, разсказы, стих., статьи по вопросамъ науки, искусства, самообразованія, педагогики, исторіи, рецензіи о новыхъ книгахъ и проч.
6 книгъ безплатн. прилож., по 128 стр. каждая, въ которыхъ будутъ даны произведенія современ. извѣстныхъ иностранныхъ писателей: Уптона Синклера, Бласко Ибаньеса, Каринъ Михаэлисъ, Як. Вассерманна и др.
12 картинъ безпл. приложенія въ три краски, на веленевой бумагѣ: снимки съ картинъ извѣстныхъ художниковъ и портреты писателей. Размѣръ каждой картины—форматъ страницы журнала.
ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: 2 р. 20 к. въ годъ и 1 р. 20 к. въ полгода.
Подробные проспекты со списк. сотрудниковъ безпл. Пробные №№ за двѣ 7-коп. марки. Подписка во всѣхъ книжныхъ магазинахъ и почтов. отдѣл. Имперіи. Всѣ обязательства за 1912 г. выполнены.
АДРЕСЪ ДЛЯ ПЕРЕВОДОВЪ: С.-Петербургъ, Владимірскій пр., 19, „Новый Журналъ для Всѣхъ“. Ред.-изд. И. М. Розенфельдъ.
До 1 Декабря 1912 г. Льготная подписка: новые годовые подписчики, подписавшіеся до 1-го декабря, получать, кромѣ журнала и безпл. прилож. въ 1913 г., еще ноябрьскую и декабрьскую книжки за 1912 г.

Открыта подписка на 1913 годъ.
На самый дешевый изъ толстыхъ ежемѣс. журн., до 300 стр. убористаго шрифта, при участіи лучш. литературн. силъ. 4-ый годъ изданія.
НОВАЯ ЖИЗНЬ
4 р. 90 к. безъ прилож. 7 р. 20 к. съ 12 кн. прилож.
Краткій ПЕРЕЧЕНЬ сотрудниковъ беллетр. отд: Леонидъ Андреевъ, М. Арцыбашевъ, Д. Айзманъ И. Бунинъ, В. Вересаевъ. З. Гиппіусъ, С. Городецкій, Д. Мережковскій, О. Дымовъ, Бор. Зайцевъ, А. Купринъ, О. Миртовъ, В. Муйжель, С. Сергѣевъ-Ценскій, Ѳедоръ Сологубъ, гр. А. Н. Толстой, Танъ, Е. Чириковъ, С. Юшкевичъ и др. Обществ.-полит., критич. и научн. отд.: проф. Е. Аничковъ, Ю. Айхенвальдъ, В. Агафоновъ, П. Берлинъ, С. Венгеровъ, Л. Клейнбортъ, Антонъ Крайній, А. Луначарскій, Л. Мартовъ, Н. Рубакинъ, проф. М. Туганъ-Барановскій, К. Чуковскій, М. Энгельгардтъ, П. Юшкевичъ и др.
НА 1913 ГОДЪ ПОДПИСЧИКИ ПОЛУЧАТЪ:
12 книгъ журнала, въ которыхъ будутъ напечатаны романы: А. Крандіевской, И. Потапенко, фантаст. ром. Н. Березина, новѣйшіе романы выдающ. иностран. писат., повѣсти, разсказы, статьи по вопрос. литер., науки, искусства, общ.-полит. и проч.
12 книгъ безпл. прил. полн. собр. соч. попул. америк. беллетр., въ единств. авторизов. пер. І. А. Маевскаго, съ біогр. и портрет., стоющ. въ отд. продажѣ—16 р. 12 книгъ сост. свыше 3840 стран. текста. Джека Лондона
ЦѢНА: на 1 годъ—7 р. 20 к. на полгода—4 р.
(Разср.: 3 р.—при подп., 2 р. 20 к.—1 марта и 2 р.—1 іюля).
Безъ прилож.: на 1 годъ—4 р. 90 к., на полгода—2 р. 70 к. (Разср.: 3 р. при подп. и 1 р. 90 к.—1 іюля).
СОВМѢСТНАЯ ПОДПИСКА
на „Новый Журн. для Всѣхъ“ и „Новую Жизнь“ (съ прилож.) на 1 годъ—9 р. (Разср. 4 р.—при подп., 3 р.—1 мар. и 2 р. 1 іюл.). На „Нов. Журн. для Всѣхъ“ (съ прил.) и „Новую Жизнь“ (безъ прил.) на 1 г. 6 р. 60 к. (Разср.: 3 р. при подп., 2 р.—1 мар. и 1 р. 60 к.—1 іюл.). Подробн. просп.—безплатно. Пробные №№ за двѣ 7-ми коп. марки. Всѣ обязательства за 1912 выполнены. Подп. принимается во всѣхъ книжн. магазинахъ и почтов. отдѣл. Имперіи.
АДРЕСЪ ДЛЯ ПЕРЕВОДОВЪ: С.-Петербургъ, Владимірскій, 19. К-ра журн. „Новая Жизнь“. Ред.-Изд. И. М. Розенфельдъ.
До 1 Декабря 1912 г. Льготная подписка: новые годовые подписчики, подписавшіеся до 1 декабря, получать, кромѣ журн. и безпл. прил. въ 1913 г., еще ноябрьскую и декабрьскую книжки за 1912 г.
874. 10—2
Въ Тифлисѣ подписка принимается въ книжн. магазинахъ: Г. И. Галустянца, С. П. Теръ-Исраельянца, А. Б. Хидденеля, гдѣ можно видѣть образ. прилож.—томъ соч. ДЖ. ЛОНДОНА.

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՂԷՆՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ
Իսմայէլ Ի. Ս. Փոլադովի
Թիֆլիս, Ելիզավետին. փ. № 164, անկիւն Բակինսկայա փ.։ Տէլէֆօն № 10—93.
ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ ԿԱՆ
ՑԵՄԵՆՏ ԵՐԿԱԹԷ ԳԵՐԱՆՆԵՐ
ԵՐԿԱԹ—անկիւնի, կաթսայի, րիֆլէնօյ, տանիքի՝ սև և ցինկով պատած։ ԱՍՖԱԼՏ սրզրանեան։ ԳՈՒԴՐՈՆ, կրակի դիմացող աղիւս և կաւ։ Շինութեան և փուչ ԱՂԻՒՍ, ԿՂՄԻՆՏՐ մարսէլեան տեսակի և այլ առարկ.։ Աղիւսի սեփակ. գործարան Թիֆլիսում։ Ամեն տեսակ շինարարական նիւթեղէն. համար տրված պատուէրները կատարվում են շուտափոյթ։
(Հ.ու.Կ) 617. 50—43

„Մշակի“ խմբագրատանը վաճառվում են
ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐԸ.
1) Հասարակութեան նեցուկները, Հ. Իբսէնի, թարգ. Լ. Բաբայեանի 50 կ.
2) Նոր կեանքի շեմքում, դրամ. էտիւդ գաւառ. կեանքից, Ա. Բ.-ի 40 կ.
3) Նշանվածներ, պիէս 3 գործ., Ալ. Արէլեանի . . . . . . 60 կ.
4) Ուսանողներ, 3 գործ, Գ. Բաշինջաղեանի . . . . . 50 կ.
5) Կայէնի ճանկերում, դրամա 5 գործ, Աւետիք Առաքելեանի (յօգուտ «Մշակի» ֆօնդի) . . 50 կ.
Նրանք, որոնք այս գրքերից մի մի օրինակ կը պահանջեն միզանից փոքր կանխիկ վճարելով, կը ստանան 25% զեղչ և ճանապարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր վճարով պահանջողներին կը լինի միմիայն 15%։
Հասցէն՝ Ред. газ. „Мшакъ“, Тифлисъ.
(1) 10—10

Բացված է առաջիկայ 1913 թ.
„ԱՂԲԻՒՐԻ“ 31-րդ տարեշրջանի և
„ՏԱՐԱԶԻ“ 24-րդ տարեշրջանի բաժանորդագրութիւնը 25 յաւելուածներով եւ պրէմիաներով, որոնցից 15-ը տրվում են Նոր-Տարվայ №№ ի հետ, իսկ Թիֆլիսում հէնց բաժանորդագրվելիս։ „ԱՂԲԻՒՐԻ“ և „ՏԱՐԱԶԻ“ տարեկան բաժանորդագինը բոլոր 25 յաւելուածներով և պրէմիաներով 10 ր. (արտասահման 18 ր. կամ 50 ֆր.), նոյնը ծխական աշակերտների հասցէով 5 ր.
ԱՊԱՌԻԿ ԵՒ ՄԱՍ-ՄԱՍ ՎՃԱՐՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ։
Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „Агбюръ“. „Таразъ“. Tiflis. Dirèction „Agbur“-„Taraz“.
0—1

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1913 ГОДЪ
НА ЖУРНАЛЪ
ЖЕНСКОЕ ДѢЛО
(4-й ГОДЪ ИЗДАНІЯ)
Въ 1913 году „Женское Дѣло„ будетъ издаваться по значительно расширенной программѣ.
Главная цѣль журнала - всестороннее освѣщеніе женскаго вопроса. Журналъ будетъ отмѣчать всѣ побѣды женщины въ Россіи, Европѣ и Америкѣ въ ея политической, общественной и экономической борьбѣ.
Поэтому журналъ имѣетъ слѣдующіе специальные отдѣлы:
Важнѣйшіе общественные вопросы и творческія задачи въ нихъ женщины.
Хроника „Женскаго Дѣла“ въ Россіи и за-границей.
Постановка школьнаго и воспитательнаго дѣла въ Россіи и за-границей.
Вопросы гигіены и разумнаго домоводства.
Беллетристика (повѣсти, разсказы, стихотворенія).
Статьи по искусству, театру и музыкѣ.
Критика и библіографія.
Отдѣлъ дамскихъ и дѣтскихъ модъ, для завѣдыванія которымъ приглашена специалиска-художница гжа Ирма Лоранъ (M-lle Irma Laurent).
Смѣсь.
При редакціи съ 1913 г. будетъ образованъ особый юридическій отдѣлъ, при участіи извѣстныхъ московскихъ юристовъ для того, чтобы давать отвѣты-совѣты по юридическимъ вопросамъ (брака, семьи, личныхъ правъ и др.), по которымъ подписчицы пожелаютъ узнать авторитетное мнѣніе.
Годовые подписчицы на 1913 г. получатъ кромѣ 24 иллюстрированныхъ №№ журнала, ДВА безплатныхъ приложенія:
1) РУССКІЕ ЗАКОНЫ О ЖЕНЩИНѢ, ея правахъ и обязанностяхъ.
2) ЖЕНЩИНА У СЕБЯ И ВЪ ОБЩЕСТВѢ.
Помимо этихъ приложеній подписчики получатъ выкройки моделей и выкроечные листы.
Редакція „Женскаго Дѣла“ предоставляетъ также своимъ подписчикамъ право на пріобрѣтеніе на самыхъ льготныхъ условіяхъ двухъ модныхъ альбомовъ, выпускаемыхъ редакціей на весенній и осенній сезоны, а также „Руководство кройки“.
Подписная цѣна со всѣми приложеніями, съ доставкой и пересылкой:
Въ Россіи: На годъ . . . 5 руб. На полгода . . 3 „
За-границей: На годъ . . . 7 руб. На полгода . . 4 „
Цѣна отдѣльнаго №—20 коп.
Подписка принимается во всѣхъ почтово-телеграфныхъ конторахъ и въ книжныхъ магазинахъ.
Главная контора журнала „Женское Дѣло“: Москва, Б. Дмитровка, д. № 24—26.
863. 3—3

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный